T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'ÂN KISSALARINDA GEÇEN EŞ TASVİRLERİ

MERJEME KQİKU

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEMA GEYİN

EDİRNE 2022

Tez Konusu: Kur`an Kıssalarında Eş Tasvırleri

Yazar Adı: Merjeme Kqiku

ÖZET

Kur'ân'ı Kerim, İslam dininin en temel kaynağı olup evrensel bir kitaptır. Onun mesajları, kıyamete kadar bütün zamanları kapsamakta ve müminlerin de hayatlarının her alanına ışık tutmaktadır. Bu yüzden Kur'ân'da yer alan konuların tekrar ele alınarak incelenmelerinde fayda vardır. Kur'ân, kıssalarla insanlara doğru yolu göstermeyi, onların geçmiş peygamberlerin ve milletlerin başına gelenlerden ders almasını amaçlamaktadır. Peygamberler, insanların en seçkinleri olup hayatın getirdiği imtihanlara karşı sergilemiş oldukları tutum ve davranışlarıyla insanoğluna çok önemli rol model olmuşlardır. Kur'ân Kıssalarında Eş Tasvirleri başlıklı bu araştırmada Kur'ân'da geçen olumlu ve olumsuz eş tasvirlerinin incelenmesi hedeflenmektedir.

Toplumun temel yapı taşı olan, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan aileye, her din ve her kültürde önem verilmiştir. Huzurlu bir toplum için huzurlu aile şarttır. Huzurlu aile ve toplumda büyüyen çocuklar düzgün ve sağlam bir şahsiyete sahip olurlar. Bu yüzden Kur'ân'da, toplumun yapı taşı olan aile ve ailenin en önemli öğeleri olan eşler ile ilgili kıssaları incelemek, günümüzdeki ailevi sorunların çözümünde önem taşımaktadır.

Kur'ân kıssalarında geçen eş tasvirlerini inceleyen bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, çalışma konusunun önemi, amacı, sınırları, kapsamı, kullanılan metot ve kaynaklardan bahsedilmiştir.

Birinci bölümde Kur'an'da konu ile ilgili temel kavramlar incelenmiştir. Bu bölümde kıssa, zevc, ba'l, imrae ve sahibe kavamları incelenmiştir. Kıssaların gayesi ve evliliğin önemine de değinilmiştir.

İkinci bölümde ise kıssalarda geçen eş tasvirleri yer almaktadır. Kur'an'ı Kerim'de yer alan, karı koca olarak zikredilen, peygamber ve peygamber olmayan kişilerin kıssaları incelenmiştir. Ele alınan eş tasvirleri: Hz. Adem ve Hz. Havva, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Lut, Hz. Eyyub, Hz. Zekeriyya, Hz. Musa, Firavun, Ebu Leheb, Mısır Azizi ve eşleridir.

Üçüncü bölümde, Hz. Muhammed ve hanımları arasındaki ilişkiler, Kur'an'da Hz. Peygamber'in hanımlarına hitap eden lafızlar ve Hz. Peygamber'in hanımları ile ilgili ayetlerin incelenmesi yer almaktadır. Bu bölümde İfk olayı, Tahrim ve Tahyir hadiseleri de ele alınmıştır.

Sonuç kısmında çalışmada yer alan eşler arasındaki ilişkiler açısından ortaya çıkan mesajlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeleri: Tefsir, Kur'ân Kıssaları, Hz. Muhammed, Aile, Eş.

Name of Thesis: Spouse Profiles in the Qur`anic Stories

Prepared by: Merjeme Kqiku

ABSTRACT

The Quran is the most basic source of the religion of Islam and is a universal book. His messages have a feature that will cover all times until the Day of Judgment. It also sheds light on believers in every aspect of their lives throughout their lives. The stories of the Qur'an are told to show people the right way and to take lessons from what happened to the past prophets and nations. Prophets are the most distinguished of people and have been very important role models for human beings with their attitudes and behaviors against the tests that life brings.

The family, which is the basic building block of society and has a history as much as human history, has been given importance in every religion and every culture. A peaceful family is essential for a peaceful society. Children who grow up in a peaceful family and society have a decent and solid personality. Therefore, examining the stories in the Qur'an about the family, which is the building block of society, and the spouses as the most important elements of the family, is important in solving today's family problems. This study, which examines the spouse profiles in the stories of the Qur'an, consists of an introduction, three chapters and a conclusion. In the introduction, the contents of the sections will be explained.

Keywords: Tafsir, Qur'anic Stories, Hz. Mohammed, Family, Spouse.

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m.: Adı geçen makale

b./bnt: Bin / bint

bkz.: Bakınız

c.: Cild

Hz.: Hazreti

r.a.: Radıyallâhu anh

s.: Sayfa

S.A.V.: Sallahu aleyhi ve sellem

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

trc.: Tercüme eden

ts.: Tarihsiz

vb.: Ve benzeri

vs.: Vesaire

yy.: Yüzyıl

ÖNSÖZ

Kur'ân, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu gerçekleştirmelerini sağlamak üzere bir takım kurallar getirip yol göstermiştir. Kur'ân kıssaları, insanların ilahi mesajları idrak edebilmesi için kullanılan en etkili yöntemlerinden biridir. Peygamberlerin hayatları, mücadeleri, belirli durumlarda sergiledikleri davranışlar, insanların ilgisini her zaman çekmeyi başarmıştır. Günlük hayatta kıssaların çok ilgi çekici oldukları, ve bu kıssalarda kendini bulan herkes için hem teselli olmak, hem de ders çıkartmak açısından çok etkili olduklarını bizzat gördüm. Bu yüzden tez çalışmamı, kıssalar üzerinde yapmak istedim.

Son zamanlarda ilgimi çeken bir diğer konu ise dünya çapında özellikle Kosova'da eşler arasındaki ilişkilerin önemli ölçüde değişim ve dönüşüme uğramasıdır. İslam aile anlayışına karşı gelen eleştirilerin büyük kısmı, kadın hakları ve kadının toplumdaki konumu ile ilgili olmuştur. Kosova'da eskiden kadının eve kapatılması, söz sahibi olmaması, okutulmaması, hep İslam adına yapıldığı için günümüzde de İslam'ın kadını ezdiği anlayışı hakimdir. Bu yüzden aile ile ilgili konuların ele alınmasının çok önem arz ettiğini düşünerek bu konuyu tercih ettim.

Bu çalışmada, Kur'ân kıssalarında geçen eş tasvirleri incelenerek İslam dininin eşler arasındaki ilişkiler bağlamında koyduğu evrensel değer ve ilkelerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Kur'ân kıssalarında geçen eş tasvirlerini inceleyen bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte, çalışma konusunun önemi, genel olarak içeriği ve kullanılan metot ve kaynakları ile ilgili bilgi verilmiştir. Birinci bölümde kıssa ve eş kavramları incelenmiştir. Kıssa kavramının sözlük ve terim anlamı, kıssaların gayesi ve önemine değinilmiştir. Bu bölümde Kur'ân'da "eş" anlamında kullanılan kelimeler ve evliliğin önemi de yer almaktadır.

İkinci bölümde ise kıssalarda geçen eş tasvirleri ele alınmıştır. Kur'ân'ı Kerim'de yer alan, karı koca olarak zikredilen, peygamber ve peygamber olmayan kişilerin kıssaları işlenmiştir. Ele alınan eş tasvirleri: Hz. Âdem ve Hz. Havva, Hz.

Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Lût, Hz. Eyyûb, Hz. Zekeriyyâ, Hz. Mûsa, Firavun, Ebû Leheb, Mısır Azizi ve eşleridir.

Üçüncü bölümde, Hz. Muhammed'in eşleri ile arasındaki ilişkiler, Kur'ân'da eşlerine hitap eden lafızlar, iniş sebebi Hz. Peygamber'in hanımları olan âyetlerin incelenmeleri yer almaktadır. Bu bölümde ifk olayı, tahrîm ve tahyîr hadiseleri de ele alınmıştır.

Tez çalışmasının başlangıcından itibaren yardımı ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Ögr. Üyesi Sema Geyin'e teşekkürlerimi sunmak isterim. Bu yol boyunca maddi ve manevi destekleriyle katkıda bulunan herkese şukranlarımı sunarım. Çalışma sürecinde karşılaştığım en büyük zorluk, yabancı biri olarak Türkçe doğru cümle kurmaktı. Bu durumda danışmanımın gösterdiği sabırdan dolayı minnetlerimi tekrar sunmak ihtiyacı duyarım. Aynı zamanda pandemiden dolayı uzaktan eğitim yöntemiyle danışmanımla iletişime geçmek, kaynaklara ulaşmak benim için ayrı bir zorluk olmuştur.

Edirne, 22.02.2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET I
ABSTRACT III
KISALTMALAR IV
ÖNSÖZ V
İÇİNDEKİLER VII
GİRİŞ 1
1. KUR'ÂN'DA KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 3
1.1. Kur'ân'da Kıssa Kavramı 3
1.1.1. Sözlük Anlamı 3
1.1.2. Terim Anlamı 4
1.2. Kur'ân Kıssalarının Gayesi 6
1.3. Kur'ân Kıssalarının Önemi 8
1.4. Kur'ân'da Eş Kavramı 9
1.4.1. Kur'ân-ı Kerim'de "Eş" Anlamında Kullanılan Kelimeler 11
1.4.1.1. Zevc Kelimesi (زوج) 11
1.4.2. Kur'ân'da "Koca" Anlamına Gelen Kelimeler 13
1.4.2.1. Ba'l (بعل) Kelimesi 14
1.4.3. Kur'ân'da "Karı" Anlamında Kullanılan Kelimeler 15
1.4.3.1. İmrae Kelimesi (إمرأة) 15
1.4.3.2. Sahibe (صاحبة) Kelimesi 16
1.5. İslam'da Evliliğin Önemi 17
2. KUR'ÂN KISSALARINDA GEÇEN FARKLI EŞ TASVİRLERİ 20
2.1. Hz. Âdem ve Hz.Havva 20
2.2. Hz. Nûh ve Eşi 24
2.3. Hz. İbrâhîm ve Eşleri 26
2.4. Hz. Lût ve Eşi 31
2.5. Hz. Eyyûb ve Eşi 33
2.6. Hz. Zekeriyyâ ve Eşi 35
2.7. Hz. Mûsa ve Eşi 36
2.8. Firavun ve Eşi 39
2.9. Aziz (Mısır Azizi) ve Eşi 43

2.10. Ebû Leheb ve Eşi 41
3. Hz. Muhammed ve Eşleri 46
3.1. Hz. Peygamber'in Evlilikleri 46
3.2. Hz. Peygamber'in Eşlerine Hitap Eden Lafızlar 48
3.3. Hz. Peygamber'in Eşleriyle İlişkileri 49
3.3.1. İfk Hadisesi 51
3.3.2. Tahrîm Hadisesi 54
3.3.3. Tahyîr Hadisesi 57
SONUÇ 61
KAYNAKÇA 65

GİRİŞ

Kur’ân kıssaları, insanların ilahi mesajları idrak edebilmesi için kullanılan en etkili yöntemlerinden biridir. Kur’ân'da yer alan emir ve yasaklar, peygamberler ve milletlerinin kıssalarıyla daha anlaşılır, daha etkili, somut örneklerle hatırda daha kalıcı olmuşlardır. Kıssalar aracılığıyla insanlara rol modeller verilmiştir. İnsanlar, peygamberlerin rehberliğine ve örnekliğine her zaman muhtaç olmuşlardır. Peygamberlerin aile hayatlarında olumlu ve olumsuz olaylar insanlığa örnek olarak anlatılmıştır. Yüce Allah'ın ibret, öğüt ve ders olsun diye örnek olarak anlattığı kıssalar, müminler tarafından yeniden ele alınıp günümüzün gözüyle tekrar incelenmeleri gerekmektedir. Peygamberlerin aileleri üzerinden Kur'ân'ın aileye bakış açısı tespit edilebilmektedir.

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin nikah bağıyla birbirini eş olarak kabul etmesiyle kurulan çok önemli bir müessesedir. Allah Teâlâ, Hz. Âdem'den sonra bir kadını yaratarak yeryüzünde ilk aileyi oluşturmuştur. Hz. Âdem'in yaratılışından sonra tek bırakılmaması, ona bir eş yaratılması, insanların aile olma ihtiyacını ve önemini göstermektedir.

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de sağılıklı bir evlilik için gereken kuralları belirlemiştir. Sağlam nesiller yetiştirmek için sağlıklı evlilik şarttır. Böyle bir evliliğin sürdürebilmesi için çok önemli olan bir diğer husus, eşler arasında sağlam ilişkiler kurmaktır. Günümüzde ailevi değerlerin kaybolmaya başlamasından dolayı aile ile ilgili konuların ele alınması önem arz etmektedir. Kur'ân'da aile ile ilgili pek çok bilgi peygamberlerin hayatları üzerinden verilmiştir. Bu yüzden Kur'an kıssalarında geçen eş tasvirleri incelenerek İslam'ın eşler arasında nasıl bir ilişki tasvir ettiğinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

İslam Dininin ana kaynağı olan Kur’ân-ı Kerim ve tefsirleri çalışmamızın temel kaynaklarından olacaktır. Dolayısıyla konumuzla ilgili âyetler incelenerek tefsirlere müracaat edilecektir. Aynı zamanda bu konu ile igili var olan kitap, makale,

yüksek lisans ve doktora tezleri incelenecektir.

Genel olarak kavramların sözlük ve terim anlamları Diyanet Vakfının İslam Ansiklopedisi, İbn Manzûr'un "Lisanü'l Arab"ı, Hasan b. Muhammed ed-Damağânî'nin, *Kâmusu'l-Kur'ân*' isimli kitapları taranacaktır. Konumuzla ilgili ayetleri bulmak ve belli bir kavramın Kur'an'da kullanılışı ile ilgili Muhammed Fuad Abdu'l-bâkî'nin, "*el-Mu'cemu'l-Müfehras li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim" isimli* kitabı kullanılacaktır. Konumuzla ilgili ayetlerin tefsiri ile iligi ise genel olarak Râzî, Taberî, Begavî, Zemahşerî, Kurtubî, Beydâvî, İbn Kesîr, Elmalılı Hamdi Yazır ve İbn Aşûr'un tefsirleri incelenecektir.

I BÖLÜM

1. KUR'ÂN'DA KONU İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Kur'ân'da Kıssa Kavramı

İlahi mesajın daha etkili bir şekilde verilmesi için kullanılan yöntemlerden biri olan kıssalar Kur'ân-ı Kerim'de hacim olarak oldukça geniş bir yer tutmaktadır.[1]

Kur'ân, kıssa anlatımıyla insanlara doğru yolu göstermeyi, geçmiş peygamberlerin ve milletlerin başına gelenlerden ders alınmasını amaçlamaktadır. Kıssalar gibi geçmişte olmuş ve yalan ihtimali olmayan vakıalar insanlara gerçeği göstermek konusunda son derece etkilidir. Çünkü bazı temel fikir ve düşüncelerin vaki olmuş ibretle dolu hikâyelerle aktarılması daha çabuk ve etkili bir şekilde amaca ulaşılmasını sağlamaktadır. Kur'ân'da geçen kıssaların muhatapları olan bizler için ilahî mesajlar, yaşanmış hadiseler şeklinde, canlı tablolar halinde sunulmuştur. Bu yüzden kıssaların insan üzerinde çok önemli etkileri vardır.

1.1.1. Sözlük Anlamı

Kıssa kelimesi Arapça k-s-s (ق ص ص) kökünden gelmektedir. Kıssa kelimesi *"bir kimsenin izini sürmek, ardınca gitmek; bir kimseye bir haber veya sözü bildirmek, makasla kesmek"*[2] gibi manalara gelmektedir.

Kur'ân'da kıssa kelimesi geçmemektedir, onun yerine kıssa kelimesinin çoğulu olan *kasas* kelimesi ve *k-s-s* kökünden türeyen fiiller kullanılmaktadır.[3] Kıssa kelimesi Kur'ân'da, anlatma[4], açıklama[5], izini takip etme[6], haber bildirme[7], tarihi bilgi

---

[1] İdris Şengül, "Kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),* cilt 25, Ankara 2002, s. 500.
[2] İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, C. VII, Beyrut, Dar Sâder, 2000, s.73-78; İdris Şengül, "Kıssa", a.g.e., s. 498.
[3] Muhammed Fuad Abdu'l-bakî, *el-Mu'cemu'l-Müfehras li Elfazı'l-Kur'âni'l-Kerim,* Kahire, 1945, s.546.
[4] En'âm, 6/130; A'râf, 7/176.
[5] Neml 27/76, Hûd, 11/120;
[6] Bk. Kehf, 18/62; Kasas, 28/11
[7] Kasas 28/25, Yûsuf, 12/5;

verme[8] gibi farklı anlamlarda kulanılmıştır.[9] Kıssa ve türevleri Kur'ân'da toplamda yirmi beş kez kullanılmıştır.[10]

Kur'ân'da kıssalar, **nebe', enbâ', hadîs** kelimeleriyle de sıkça ifade edilmiştir.[11] Nebe' ve onun çoğulu olan enba' kelimesinin sözlük anlamına bakınca, yalandan uzak mutlak haber, onunla ilim elde edilen, ilahi haber veya Resulullah'ın haberi gibi anlamlar taşıdığı görülmektedir.[12] Buna örnek olarak "*Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz*"[13] diyen Kehf sûresinin 13. âyetini gösterebiliriz. Bu âyette hem kıssa, hem nebe', hem de hak kelimeleri bir arada kullanılmıştır. Hadis kelimesinin, kıssa anlamında kulanıldığı âyetlerden biri şöyledir: "(Ey Muhammed!) İbrâhîm'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi?"[14]

1.1.2. Terim Anlamı

Sözlük anlamı ve Kur'ân'daki kullanımından anlaşıldığı üzere terim olarak kıssa, Kur'ân'da yer alan tarihî olaylar ve peygamberlerin milletleriyle birlikte hayat hikâyelerinin ders alınması maksadıyla anlatılması manasına gelmektedir.[15] Başka bir tanımıyla kıssa, *"Yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir şekilde, tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızasında varlığını koruyabilmiş olayların, muhataplara, olaylara yeniden bir canlılık verilerek anlatılması, içinde hisse bulunan Kur'ân anlatımları"*dır.[16]

Kıssalar, farklı açılardan ele alınarak farklı gruplara ayrılabilirler. Mahiyetleri açısından kıssalar üçe ayrılır:

---

[8] Tâhâ, 20/99
[9] Bkz. Hasan b. Muhammed ed-Damağânî, *Kâmusu'l-Kur'ân*, Beyrut 1985, s. 382-383.
[10] Abdu'l-bakî, a.g.e., s. 546.
[11] İdris Şengül, "Kıssa", *a.g.e*, s. 499.
[12] İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, s. 162. İdris Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, Diyanet İlmi Dergi, Ankara, 1996, Cilt 32, Sayı 4, s.78.
[13] Kehf 18/13. "نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ"
[14] Zariât, 51/24; "هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ" Tâhâ, 20/ 9; Nazi'ât, 79/15; Burûc, 85/17, 18.
[15] bkz. İdris Şengül, "Kıssa", *a.g.e*, s. 498.
[16] İdris Şengül, *Kur'ân Kıssalarının Tarihi Değeri*, Otto Yayınları, Ankara 2019, s. 46.

- Tarihî Kıssalar. Bu grup kıssalara, peygemberlerin hayatları ve bazı şahsiyetlerin[17] olayları dahil olmaktadır. En geniş yeri tutan Yûsuf, Âdem, Mûsâ ve Îsâ, peygamberlere ait olan kıssalardır.

- Kur'ân'ın inişi sırasında olan olaylar. İsrâ, mi'rac, hicret, Ahzâb, Bedir, Uhud, Hendek, Huneyn, Hamrâü'l-esed, Tebük savaşları ve seferleri, Bey'atürrıdvân ve Hudeybiye Antlaşması gibi olaylar Kur'ân'da kıssa şeklinde anlatılmıştır.

- Gaybî kıssalar. Âdem'in yaratılışı, kıyamet, âhiret, cennet, cehennem gibi konularla ilgili bilgiler kıssa formunda anlatılmıştır.[18]

Seyid Kutub uzunluk ve kısalıklarına göre kıssaları şöyle ayırmıştır:

- Uzun ve Ayrıntılı Kıssalar (Hz. Mûsâ, Hz. İsa, Hz. Yûsuf, Hz. İbrâhîm kıssaları)

- Orta Uzunluktaki Kıssalar (Hz. Âdem, Hz. Meryem, Hz. Davûd, Hz. Nûh gibi kıssaları.)

- Kısa Kıssalar (Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Lût, Hz. Şuayb, Hz. İsmaîl, Hz. Yakûp gibi kıssaları)

- Çok Kısa Olarak Zikredilen Kıssalar (Hz. Zekeriyyâ, Hz. Yûnus, Hz. İdrîs, Hz. Zülkifl gibi kıssaları)[19]

Bir diğer tasnif ile kıssalar şöyle ayrılmaktadır:

- Peygamberlerin kıssaları. Bu grup kıssalarında peygamberlerin hayatları, kavmlerinin tevhide çağırışları, Allah'ın onlara verdiği mücizeleri, onların karşısında duranların durumu ve sonları gibi

[17] Üzeyir, Lokmân, Zülkarneyn, Firavun gibi şahsiyetler.
[18] İdris Şengül, "Kıssa", *a.g.e*, s. 499.
[19] Seyyid, Kutub, *et-Tasviru'l Fenni Fil Kur'ân*, Kahire, Daru-Şuruk, s.165-168.

konular anlatılmaktadır. Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsa, Hz. İsâ ve diğer peygamberlerin kıssaları bu grupta yer almaktadır.

- İbret ve ders alınabilen peygamber olmayan insanlar veya insan gruplarının kıssaları. Bu grupta, Hz. Âdem'in oğulları, Hz. Meryem, Ashab-ı Kehf, Kârûn, Ashâb-ı Fil, Talût ve Calût gibi kıssalar yer almaktadır.

- Hz. Peygamber'in döneminde yaşanan olaylar ile ilgili kıssalar. Âl-i İmrân sûresinde Bedir gazvesi, Ahzâb sûresinde Ahzâb gazvesi, Tevbe sûresinde Huneyn ve Tebük gazvesi, hicret, isra gibi olaylar bu grup arasında yer almaktadır.[20] Bu kısım, Hz. Peygamber'in eşleriyle ilgili ifk, tahrîm, tahyîr ve îlâ olaylarını da içermektedir.

1.2. Kur'ân Kıssalarının Gayesi

Kur'ân kıssaları, insanların ilahi mesajları idrak edebilmesi için kullanılan en etkili yöntemlerinden biridir. Yüce Allah, kıssaları insanlara ders, öğüt ve ibret olsun diye anlatmıştır. Kattân'a göre Kur'ân kıssalarının gayeleri:

-İman esaslarını açıklamak ve bütün peygamberlerin İslam'a davet ettiklerini beyan etmek.[21]

" وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِي اِلَيْهِ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاعْبُدُونِ"

" *Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere, 'Şüphesiz, benden başka hiçbir ilâh yoktur. Öyleyse bana ibadet edin' diye vahyetmişizdir*."

-Hz. Peygamber ve müminlerin kalplerini takviye etmek.

[20] Mennâ'u'l-Kattân, *Mebahis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Mektebetü Vehbe, 11. Baskı, Kahire 2000, s. 301.
[21] Enbiyâ, 21/25.

"وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَآءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَۚ وَجَآءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ"

"Peygamberlerin haberlerinden, kendileriyle senin kalbini pekiştirdiğimiz her bir haberi sana aktarıyoruz. Bunlarda, sana hak, mü'minlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir".[22]

- Hz. Muhammed'in nübüvvetini tasdik etmek. "İşte bu (kıssa), gayb haberlerindendir. Onu sana biz vahiy yolu ile bildiriyoruz"[23] diyen âyetten anlaşıldığı gibi Hz. Peygamberin, okuma-yazma bilmeyen biri olarak önceki peygamberlerin ve seçkin insanların hayatlarını ve haberlerini bilmesi, onun nübüvetinin ispatıdır.

- Müminlerin öğüt ve ibret almalarını sağlamak.[24]

"لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ"

"Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır"[25]

Kıssaların zikredilmesinin ana gerekçeleri; öğüt ve ibret alınması, mü'minlerin kalplerinin sağlamlaştırılması, doğru yolu göstermek, dünya-ahiret dengesini bulabilmek olarak sıralanabilmektedir.

Özetleyecek olursak Kur'ân kıssalarında gözetilen hedefler arasında, Hz. Peygamber'in ve müminlerin imtihanlara karşı dayanma gücünü arttırmak[26] onları teselli etmek, dua, sabır ve tevekküle teşvik, Allah'ın peygamberlerine ve seçkin kullarına ihsan ettiği nimetleri hatırlatmak[27], Âdemoğulları'nı şeytana karşı uyarmak gibi hususlar görülür.[28]

[22] Hûd, 11/120.
[23] Yûsuf, 12/102.
[24] Mennâ'u'l-Kattân, a.g.e., s. 301-302.
[25] Yûsuf, 12/111.
[26] Hûd 11/102.
[27] Âdem-İblîs kıssasında olduğu gibi.
[28] İdris Şengül, "Kıssa", *a.g.e,* s. 500.

1.3. Kur'ân Kıssalarının Önemi

Kıssalar, Kur'ân-ı Kerim'in çok önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Kur'ân kıssalarında önemli olan; geçen şahıslar, mekanlar ve zamanlar değil, aksine önemli olan, o kıssalardan alınabilecek derslerdir. Bu yüzden bazı kıssalar, birkaç yerde farklı açılarından ele alınarak tekrar edilmiştir. Her tekrarda vurgu yapmak istendiği farklı bir konu olduğu için o kıssa hakkında farklı bilgiler verilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de kıssaların ayrıntılarına fazla yer verilmemiştir. Bunun nedeni de kıssanın ulaştırmak istediği mesajı ön planda tutmaktır. Gereksiz bilgilerle insanları kıssanın asıl mesajından uzaklaştırmaması hedeflenmektedir. Bu bağlamda Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ, Hz. İsâ kıssaları bir kereden fazla ele alınan kıssalardandır.[29] Kur'ân'da hiçbir kıssa tam olarak aynı şekilde tekrar edilmemektedir. Mutlaka farklı tasvir ve üslub kullanılmaktadır.[30] Örneğin, Hûd ve Kamer sûresinde tekrarlanan kıssalarda farklı üslup, farklı maksat, farklı ibretlerin ve öğütlerin verildiği görülmektedir.[31]

Çalışmamızı doğrudan ilgilendiren kısmı ise kıssalardaki ailevi ilke ve değerler, özellikle Kur'ân kıssalardaki eşler arasında ilişkilerdir. Peygamberler, aile hayatlarıyla, davranışlarıyla, tâbi tutuldukları imtihanlar karşısındaki tutumlarıyla, insanlara her zaman rol model şahsiyetler olmuşlardır. Onların aileleri, eşleri ve çocukları ile yaşamış oldukları olumlu olumsuz yönleri çağdaş problemlere de çözüm bulmakta son derece önemlidir.

Kur'ân, sadece emir ve yasaklardan ibaret değildir, kıssalar aracılığıyla insanlara rol modeller de vermektedir. Kur'ân'ın soyut olarak verdiği mesajlar kıssalar aracılığıyla kıssaların içindeki somut örneklerle birleşmektedir. Kıssaları anne, baba ve çocuklar olmak üzere aile ve aileyi oluşturan öğelerle ilgili pek çok dini ve ahlaki

---

[29] Bkz. Muhammed Abay*, Kur'ân Kıssaları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, s. 40.
[30] Duran Ali Yıldırım, "Kur'ân Kıssalarında Toplumların Helâkı ve Sebepleri Üzerine", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* sayı 36, 2020, s. 251.
[31] Muhammed Abay, *a.g.e.*, s. 40.

erdemi de içermektedir. Zira insanın günlük yaşamında karşılaşabileceği pek çok ailevî probleme, Kur'ân kıssalarındaki somut örneklerle çözüm sağlanabilmektedir.[32]

Kur'ân kıssalarının ahlâkî ve edebî özellikleri yanında hukûkî yönleri de araştırma konusu olarak bazı ictihadî meselelerde kaynak olabilmektedir.[33]

1.4. Kur'ân'da Eş Kavramı

Türkçe eş kelimesinin birkaç anlamı vardır. Şöyle ki; birbirinin aynı olan 'iki tek'ten her biri, birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri, karı kocadan her birine eş denilmektedir. Bu kavram insanlar, hayvanlar, bitkiler, canlı ve cansız bütün varlıklar için kullanılmaktadır.[34]

Arapça'da eş kelimesi için zevc kelimesi kullanılır. Zevc kelimesi " ز و ج" kökünden türetilmiştir. Arapça'da da karı-kocadan her birine zevc denilir. **Zevcân** veya **zevceyn** ikisini ifade etmek için kullanılır. Çoğulu ise **ezvâc** veya **zivece** şeklindedir. Zevc kelimesi aslında Arapça 'sınıf, çeşit, üslup' anlamına gelmektedir. Bu anlamda kullanılırsa çoğulu **ezvâc** ve **ezâvic** şeklindedir.[35]

Kur'ân'da yukarıda anlatılan eş kelimesinin lügat anlamlarının örnekleri çoktur. Bunlardan biri; kainattaki canlı-cansız varlıkların eş halinde yaratıldıklarını ifade eden ve bu durumun Allah'ın varlığının delili olduğunu gösteren Şuarâ sûresinin âyetidir:

"اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْۢبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً ۭ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ"

[32] İsa Kanik, "Kur'ân Kıssalarında Ailevî İlke ve Değerler", *Tefsir Araştırmaları Dergisi,* cilt 4, sayı 2, Ekim 2020, s. 261.
[33] Abdullah Acar, "Bir ictihad kaynağı olarak Kur'ân kıssaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 9, 2007, s. 97-152.
[34] Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki,* I, s. 690.
[35] İbn Manzûr, *a.g.e.*, II, s. 291-293.

“*Yeryüzüne bakmazlar mı, orada her çiftten (zevc) nice güzel ve yararlı bitkiler bitirdik. Şüphesiz bunlarda (Allah’ın varlığına) bir delil vardır, ama onların çoğu inanmamaktadırlar.”* [36]

Kur'ân'daki eş kavramının bazı diğer örnekler ise şöyle sıralanabilir;

"وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ "

"*Düşünüp ibret alasınız diye her şeyden (erkekli dişili) iki eş yarattık*."[37]

"وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى"

"Şüphesiz O, iki eşi, erkeği ve dişiyi, (rahme) atıldığında az bir sudan (meniden) yaratmıştır."[38]

Bu âyetlerden görüyoruz ki Allah Teâlâ her şeyi çift ve birbirini tamamlayıcı olarak yaratmıştır. Allah her çifti birbirine muhtaç kılmıştır. Böyle mükemmel bir uyumu yaratan Allah, bizden bu durumdan ibret almamızı istemektedir.

Bizim konumuzu ilgilendiren kısmı karı-koca anlamına gelen eş kavramıdır. Nikah kıyarak bir aile oluşturmayı amaçlayan erkek ve kadının her birine eş denilmektedir. Böylece bir aile oluşturulmuştur ve eşler arasında bir takım hak ve sorumluluklar ortaya çıkmıştır. Kadın ve erkek bir parçanın iki bölümü olarak farklı özelliklerde yaratılmıştır. Onların sahip oldukları özelliklere göre de görev ve sorumlulukları belirlenmiştir.

[36] Şuarâ 26/7-8, bkz. Hac 22/5, Lokmân 31/10, Kaf 50/7.
[37] Zariyat 51/49, bkz. Rrad 13/3.
[38] Necm 53/45-46, bkz. Kıyâme 75/39.

1.4.1. Kur'ân-ı Kerim'de "Eş" Anlamında Kullanılan Kelimeler

Eşler arasında ilişkilerini doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için eş kavramı ve bu kavramın âyetler içerisinde nasıl anlamlar taşımakta olduğu iyice araştırılmalıdır. Kur'ân'da eş anlamına gelen Zevc kelimesi incelenerek bu konuya açıklık getirmek amaçlanmaktadır.

1.4.1.1. Zevc Kelimesi (زوج)

Kur'ân-ı Kerim'de eş kavramı zevc kelimesi ile ifade edilmektedir. Zevc kelimesi Kur'ân'da seksen bir yerde kullanılmıştır. Bu kelime beş yerde fiil olarak, on yedi yerde tekil (zevc), yedi yerde ikili (zevcân ve zevceyn) , elli iki yerde de çoğul (ezvac) şeklinde isim olarak geçmektedir.[39]

Fiil olarak beş yerde[40] nikahlamak, evlendirmek, karı-koca olmak anlamlarında kullanılmaktadır. İsim olarak kullanıldığında ise tekil, ikili veya çoğul şeklinde farklı anlamlar taşımaktadır;

1. Eş (karı-koca-dişi-erkek)
2. Çift (erkek-dişi vb. karşıtlar)
3. Cins, tür, çeşit.
4. Sınıf, grup, topluluk.
5. Benzeri.[41]

[39] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s.332-334.
[40] "*zevvecna, zevvecnahum, juzevvicuhum, züvvicet"* Ahzâb 33/37, Duhan 44/54, Tur 52/20, Şura 42/50, Tekvir 81/7
[41] Mevlüt Erten, "Kur'ân'da "Zevc" Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu", *EKEV Akademi Dergisi*, sayı 17, 2003, s. 49-58.

Zevc kelimesi Kur'ân'da en çok karı-koca, dişi-erkek yani eş anlamında kullanılmıştır. Çoğu zaman karı anlamında geçmiştir. Bu anlamda kullanıldığı âyetlerden biri:

"وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجاً وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعاً اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ..."

"İçinizden ölüp geriye dul eşler bırakan erkekler, eşleri için, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler."[42]

Bu kelime Kur'ân'da koca anlamında üç yerde kullanılmıştır. Kelimenin bu anlamda kullanıldığı âyetlerden biri:

"فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ..."

"Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz."[43]

Kur'ân'da zevc kelimesi üç yerde de dişi erkek hayvanları ifade etmek için kullanılmıştır. Kelimenin bu anlamda kullanıldığı âyetlerden biri:

"ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ..."

"O, (hayvanlardan) sekiz eşi de yaratandır: (Erkek ve dişi olarak) koyundan iki, keçiden de iki."[44]

Zevc kelimesi Kur'ân'da çift anlamında ise on yerde kullanılmıştır. Bunlardan dört yerde çoğul şeklinde (ezvac) diğerlerinde ise ikili şeklinde (zevceyn). Kelimenin bu anlamda geçtiği âyetlerden biri:

"سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُون ..."

---

[42] Bakara 2/240, diğer bazı âyetler Nisâ 4/1, En'âm 6/139, A'râf 7/189.
[43] Bakara 2/230, zevc kelimesi koca anlamında kullanıldığı diğer iki âyet ise Bakara 2/232, Mücadele 58/1.
[44] En'âm 6/143, zevc kelimesinin dişi erkek hayvanları ifade etmek için kullanıldığı diğer âyetler Zümer 39/6, Şûrâ 42/11.

"Yerin bitirdiği şeylerden, insanların kendilerinden ve (daha) bilemedikleri (nice) şeylerden, bütün çiftleri yaratanın şanı yücedir."[45]

Zevc kelimesinin cins, tür ve çeşit anlamında kullanıldığı altı âyetten biri:

"...فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجاً مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى "

"…Böylece onunla sizin için yerden türlü türlü bitkileri çift çift çıkardık"[46]

Sınıf, grup, topluluk anlamında kullanıldığı üç âyetten biri:

"وَكُنْتُمْ اَزْوَاجاً ثَلٰثَةً "

"Siz de üç sınıf olduğunuz zaman."[47]

Zevc Kelimesi üç yerde de benzeri anlamında kullanılmıştır. Bu anlamda kullanıldığı âyetlerden biri:

"وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖٓ اَزْوَاجٌ"

"O azaba benzer çeşit çeşit başka azaplar da vardır."[48]

Damağânî'ye göre Kur'ân'da zevc kelimesi 3 anlamda kullanılmıştır; eş[49], çeşit[50] ve benzeri[51] anlamında.[52]

1.4.2. Kur'ân'da "Koca" Anlamına Gelen Kelimeler

[45] Yâsîn 36/36.
[46] Tâhâ 20/53. Diğer âyetler Hac 22/5, Şuarâ 26/7, Lokmân 31/10, Kâf 50/7, Rahmân 55/52.
[47] Vakıa 56/7. Diğer âyetler Hicr 15/88, Tâhâ 20/131.
[48] Sâd 38/58. Diğer âyetler Sâffât 37/22, Zuhruf 43/70.
[49] Bakara 2/25, Nisâ 4/12.
[50] En'âm 6/143, Yâsîn 36/36,
[51] Sâffât 37/22, Tekvîr 81/7.
[52] Damağânî, *a.g.e*, s. 219-220.

Kur'ân-ı Kerim'de zevc kelimesi üç yerde koca anlamında kullanılmıştır. Bunun dışında Kur'ân'da kocayı ifade eden diğer kelime Ba'l kelimesidir.

1.4.2.1. Ba'l (بعل) Kelimesi

Ba'l (بعل) kelimesi, Kur'ân'da iki anlamda kullanılmıştır; biri koca, diğeri ise put ismi anlamında.[53] Ba'l kelimesi Kur'ân'da yedi yerde geçmektedir.[54] Mukatil bin Süleyman'a göre Kur'ân'da tek bir yer hariç, ba'l kelimesi koca anlamına gelmektedir.[55] Yani tek bir yerde put ismi anlamında, beş yerde de koca anlamında kullanılmaktadır.

Ba'l kelimesi ile bir put ismi ifade edilen âyet, Saffât sûresinin 125. âyetidir;

" اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَۙ"

" Allah'ı bırakarak 'Ba'l'e mi tapıyorsunuz?'"[56]

Bazı müfessirlere göre B'al, Şam bölgesinde Ehl-i Bekke'nin taptığı yirmi arşın boyunda, altından ve dört yüzlü bir putun ismidir.[57] Bazı müfesirlere göre ise ba'l kelimesi Yemen dilinde tanrı anlamında gelmektedir.[58]

Ba'l kelimesi koca anlamında kullanıldığı âyetlerden bir ise Hûd sûresinin 72. âyettir:

" قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَاْ عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخاًۖ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ"

---

[53] Damağânî, *a.g.e*, s. 74.
[54] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 131.
[55] Damağânî, *a.g.e*, s. 74.
[56] Sâffât 37/125.
[57]; Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, Zemahşarî, *Tefsîrü'l-Keşşâf*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2009, s. 913; Nasuruddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî, Beydâvî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, V, Daru İhyai Turazu'l-Arabi, Beyrut, 1998, s. 17.
[58] Muhammedu'l-Huseyn b. Mesûd el-Ferrâ Beğavî, *Tefsîrü'l- Beğâvî (Meâlîmu't-Tenzîl)*, VII, Daru Tayyibe, Riyad, 1989, s. 58.

"Karısı, `Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!` dedi."[59]

Bu kelimenin koca anlamına geldiği diğer âyetler ise Nisa sûresinin 128. âyet, Bakara sûresinin 228. âyet ve üç yerde Nûr sûresinin 31. âyettir.

1.4.3. Kur'ân'da "Karı" Anlamında Kullanılan Kelimeler

Kur'ân-ı Kerim'de, zevc kelimesi dışında karı anlamında kullanılan iki kelime daha vardır. Bunlar imrae ve sahibe kelimeleridir.

1.4.3.1. İmrae Kelimesi (إمرأة)

İmrae kelimesi " م ر أ " (m-r-e) kökünden gelmektedir.[60] Türkçe'de kadın, bayan, hatun anlamındadır. İmrae kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de yirmi altı yerde geçmektedir.[61] Bu kelimenin geçtiği âyetlerde şu kadınlar kastedilmiştir: Azizin karısı (Zelihâ)[62], Belkise[63], Asiye (Fıravun'un karısı)[64], Sare (Hz. İbrâhîm'in karısı)[65], İmrân'ın Hanımı (Hz. Meryem'in Annesi)[66], Lût'un karısı[67], Nûh'un karısı[68], Ebû Leheb'in karısı (Ummu Cemil)[69], Muhammed b. Muselleme'nin kızı[70], Şuayb'ın iki

[59] Hûd 11/72.
[60] İbn Manzûr, a.g.e., I, s. 156.
[61] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 663
[62] Yûsuf 12/30.
[63] Neml 27/23
[64] Tahrîm 66/11.
[65] Hûd 11/71.
[66] Âl-i İmrân 3/35.
[67] Tahrîm 66/10.
[68] Tahrîm 66/10.
[69] Tebbet 111/1-5.
[70] Nisâ 4/128.

kızları[71], Ummu Şerik[72] ve bir yerde de meçhuldur.[73] Dolayısıyla imrae kelimesi Kur'ân'da karı (eş) anlamında da kullanılmış. Bu âyetlerde karı anlamında zevc kelimesinin yerine imrae kelimesinin kullanılmasının mutlaka lugavi incelikleri vardır.

Durmuş'a göre imrae ve zevc kelimelerinin farklı anlam alanları vardır. Ona göre imrae kelimesinin anlam alanları: Eşler arasındaki inanç farkından ve iffetsizlikten kaynaklanan ihanet, kısırlık, bekârlık/dulluk, kocanın eşine karşı ilgisizliği ve cehennem ehli olma. Zevc kelimesinin anlam alanı ise Zevciyet/evlilik ve inanç birlikteliği'dir."[74]

Müfessirler tarafından İmrae ve zevc kelimeleri birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Bu kelimeler Türkçeye "hatun, hanım, eş, karı, kadın, zevce" olarak çevrilmiştir.[75]

1.4.3.2. Sahibe (صاحبة) Kelimesi

Sahibe kelimesi "s-h-b" (ص-ح-ب) kökünden gelen, Kur'ân-ı Kerim'de karı anlamında kullanılmaktadır. Kur'ân'da "s-h-b" kökünden türeyen "ashab", "sahib" ve "Sahibe" kelimeleri geçmektedir. Ashab kelimesi halk[76] ve arkadaş[77] anlamında kullanılmıştır. Sahib kelimesi Hz. Peygamber[78], yoldaş[79] ve kardeş[80] anlamında gelmiştir.[81]

Sahibe kelimesi ise Kur'ân'da dört âyette karı anlamında geçmektedir.[82] Bunlardan biri:

---

[71] Kasas 28/23
[72] Ahzâb 33/50.
[73] Bakara 2/282, bkz. Damağânî, *a.g.e*, s. 431.
[74] Zulfikar, Durmuş, "Kur'ân'da 'İmrae' ve 'Zevc' Kelimelerinin Anlam Alanı", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, cilt 21, sayı 3, 2017,* s. 1797-1824.
[75] Zulfikar Durmuş, *a.g.m.*, s. 1804.
[76] Haşr 58/20; "لَا يَسْتَوِي اَصْحَابُ النَّارِ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ"
[77] Şuarâ 26/61 "لَمَّا تَرَّاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ"
[78] Tekvir 81/22; " وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ "
[79] Nisa Sûresi 4/36; "...وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ"
[80] Kehf 18/34; " فَقَالَ لِصَاحِبِهٖ "
[81] Damağânî, *a.g.e*, s. 274.
[82] Abdu'l-baki, *a.g.e.*, s. 401.

" يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ اَخِيهِۙ وَاُمِّهٖ وَاَبِيهِۙ وَصَاحِبَتِهٖ وَبَنِيهِۜ... "

"*Kişinin kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçacağı gün kulakları sağır edercesine şiddetli ses geldiği vakit, işte o gün onlardan herkesin kendini meşgul edecek bir işi vardır."*[83]

1.5. İslam'da Evliliğin Önemi

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin nikah bağıyla birbirini eş olarak kabul etmesiyle kurulan çok önemli bir müessesedir. Allah Teâlâ, Hz. Âdem'den sonra bir kadını yaratarak yeryüzünde ilk aileyi oluşturmuştur. Hz. Âdem'in yaratılışından sonra tek bırakılmaması, ona bir eş yaratılması, insanların bir aile olma ihtiyacını ve önemini göstermektedir.

"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."[84]
"*Allah, sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisi ile huzur bulsun diye eşini de ondan var edendir..."*[85]

"*Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir*."[86]

Kur'ân'da geçen bu âyetlerden hareketle İslâm'da evlilikle amaçlanan şeyin, iffetin, onurun ve haysiyetin korunması, yasaklanan ilişkilerden uzak durulması, neslin

[83] Abese 80/33-37; diğer âyet En'âm 6/101, Me'aric 70/12, Cin 70/3.
[84] Rûm 30/21.
[85] A'râf 7/189.
[86] Nûr 24/32.

devamının sağlanması, insan doğasının ve psikolojisinin böyle bir ilişkiye ihtiyaç duyması olduğu söylenebilir.[87]

Görüldüğü üzere bahsi geçen âyetlerde Allah, huzur, sevgi ve merhamet üçlüsüne vurgu yapmaktadır. Bu üç özellik huzurlu bir aile için olmazsa olmazlardandır. Huzurlu bir toplum için ise huzurlu aile şarttır. Huzurlu aile ve toplumda büyüyen çocuklar düzgün ve sağlam bir şahsiyete sahip olurlar. Huzuru, sevgi ve merhameti eksik olan bir ailenin çocuklarının ise bir kısım psikolojik sıkıntılar yaşaması neredeyse kaçınılmazdır.

Kur'ân'da evlilikle ilgili farklı konular detaylarıyla zikredilmektedir; farklı din mensuplarıyla evliliğin sahih olduğu durumlar,[88] kimin kiminle evlenebileceği[89], mehir[90], emzirme[91], boşanma ve nafaka[92] gibi konular yer almaktadır. Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerim'de sağılıklı bir evlilik için gereken kuralları belirlemiştir. Sağlam nesiller yetiştirmek için sağlıklı evlilik şarttır. Böyle bir evliliğin sürdürebilmesi için çok önemli bir diğer husus, eşler arasında sağlam ilişkiler kurmaktır.

Eşler, nikah kıyarak bir aileyi oluşturduğunda bir takım hak ve sorumluluklar yüklenmiş olurlar. Kadın ve erkek bir parçanın iki bölümü olarak farklı özelliklerde yaratılmıştır. Onların sahip oldukları özelliklere göre de görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bakara sûresinde Allah (c.c) "*Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz...*"[93] diyerek karı-koca arasında ilişkiyi çok güzel ve anlamlı bir şekilde anlatmıştır. İlgili ayetin mealinde benzetme şu şekilde açıklanmıştır: "*Âyetin bu kısmında, güçlü bir anlatım üslubu içinde, karı koca arasındaki ilişkinin tabiatı ortaya*

[87] Ahmet Rifat Keçioğlu, "İslâm'da Evlilik ve Aile Bağlamında Günümüzde Tartışılan Konular Üzerine Psiko-Sosyal Bir Değerlendirme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 19, sayı 2, 2019, s.605
[88] Bakara, 2/221; Mâide, 5/5.
[89] Nisâ, 4/24; Nur, 24/3, 26; Mümtehine, 60/10.
[90] Nisâ 4/4, 19, 20, 21, 24, Mâide 5/5, Ahzâb 33/50.
[91] Bakara, 2/233; Lokmân, 31/14; Ahkâf, 46/15; Talak, 65/6.
[92] Talak, 65/6, 7.
[93] Bakara 2/187.

konmaktadır. Elbise ve örtü insanı nasıl soğuktan ve sıcaktan korur, kusurlarını örterse; eşler de birbirlerine karşı öyle koruyucu, kollayıcı ve bağlı olacaklardır."[94]

[94] Halil Altuntaş, Müzaffer Şahin, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, 12. baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2011, s. 35.

II BÖLÜM

2. KUR'ÂN KISSALARINDA GEÇEN FARKLI EŞ TASVİRLERİ

Kur'ân kıssaları, insanların ilahi mesajları idrak edebilmesi için kullanılan en etkili yöntemlerinden biridir. Kur'ân'da yer alan emir ve yasaklar, peygamberler ve milletlerinin kıssalarıyla daha anlaşılır, daha etkili, somut örneklerle hatırda daha kalıcı olmuşlardır. Kıssalar aracılığıyla insanlara rol modeller verilmiştir. İnsanlar, peygamberlerin rehberliğine ve örnekliğine her zaman muhtaç olmuşlardır.[95] Peygamberlerin aile hayatlarında olumlu ve olumsuz olaylar insanlığa örnek olarak anlatılmıştır. Yüce Allah'ın ibret, öğüt ve ders olsun diye örnek olarak anlattığı kıssaların, müminler tarafından yeniden ele alınıp günümüzün sosyo-kültürel koşulları açısından incelenmeleri gerekmektedir. Peygamberlerin aileleri üzerinden Kur'ân'ın aileye bakış açısını tespit etmek mümkündür.

Kur'ân kıssalarında peygamberlerin hayatları bütünüyle yer almamaktadır. İnsanların, gereksiz detaylara takılıp asıl amaçtan uzaklaşmaması için Allah, her kıssada vermek istediği mesaj doğrultusunda büyük titizlikle en önemli bilgileri aktarmıştır. Bu yüzden bize düşen görev, kıssalarda geçen her detaya önem vermek ve özenle araştırmaktır.

2.1. Hz. Âdem ve Hz. Havva

İnsanlık tarihinin ilk aile örneği Hz. Âdem ve Hz. Havva tarafından oluşturulmuştur. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem, Kur'ân'da yirmi beş

[95] Ahzâb 33/21; Mümtehine 60/4, 6

âyette, dokuz farklı sûrede zikredilmiştir.[96] İlk kadın ve ilk peygamber eşi olan Hz. Havva ise, Kur'ân'da Hz. Âdem'in eşi olarak zikredilmiştir[97], isim olarak geçmemektedir. Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın kıssası iki eş tasviri olmanın ötesinde insanlık tarihinin başlangıcı, insanın yaratılış yolu ve insanın doğası açısından çalışmamızı ilgilendiren çok önemli bir kıssadır. Çünkü insan karı, koca veya başka bir sıfatı taşımadan önce insandır ve birbirleriyle sağılıklı ilişkiler kurabilmek için insan doğasını anlamak gerekmektedir. Allah, bu kıssayla insanın yaratılış orijini ile ilgili soru işaretlerine açıklık getirmiştir.

Hz. Âdem'in kıssası, Sad sûresinden başlayarak A'râf, Tâhâ, İsrâ, Hicr, Kehf ve Bakara sûrelerinde sırayla toplam yedi sûrede anlatılmıştır.[98] Kıssa, Sad sûresinde Allah'ın meleklere bir insan yaratacağını ilan etmesiyle başlamıştır.[99] Onun çeşitli etaplardan geçerek yaratılması[100], Allah'ın ona ruhundan üflemesi[101], Hz Âdem'in kıssasında insanın yaratılışı ile ilgili yer alan en önemli bilgilerdir. Allah tarafından meleklere, Hz. Âdem'e secde etmeleri emredilmiştir ve emir hemen yerine getirilmiştir.[102] Meleklerle beraber secde etmesi emredilen şeytan, daha üstün olduğunu iddia edip Allah'ın emrini yerine getirmemiştir.[103] Bu yüzden Allah huzurundan kovulan şeytan, Allah'tan insanları doğru yoldan saptırmak için süre isteyip insanların ebedi ve apaçık düşmanı olmuştur.[104]

Hz. Âdem'den sonra ona eşlik etmek ve kendisinde huzur bulması için kendi nefsinden Hz. Havva yaratılmıştır. Bu konu Kur'ân'da şöyle açıklanmıştır:

"يَا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَّاءً"

[96] Abdu'l-bakî, a.g.e., s.24-25.
[97] Bakara 2/35, A'râf 7/19.
[98] Fadl Hasan Abbas, *Kasasu'l-Kur'âni'l-Kerim*, Daru Nafaes, Ürdün, 2010, s. 103.
[99] Bakara 2/30, Hicr 15/28.
[100] En'âm 6/2, Hicr 15/26,28, Mü'minun 23/12
[101] Hicr 15/29, Secde 32/9.
[102] Bakara 2/34, A'râf 7/11, Kehf 18/50.
[103] Bakara 2/34, A'râf 7/12, İsrâ 17/61.
[104] A'râf 7/13-18

"*Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip kabileler ve boylar halinde) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının...*"[105]

Buradaki "nefis" ile kastedilen şey kimi müfessirlere göre Hz. Âdem'dir[106], kimilere göre ise burdaki nefis kelimesi cins anlamında kullanılmıştır[107]. Eşinin kendi nefsinden (cinsinden) yaratılmasının sebebi de Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir:

"وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۗ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ"

"*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.*"[108] Bu âyetten anlaşıldığı gibi eşlerin daha iyi anlaşabilmeleri, birbirlerine bir ömür eşlik edebilmeleri için aynı nefisten yaratılmışlardır. Allah, eşler arasında sağılıklı bir ilişki için huzur, sevgi ve merhamet üçlüsüne vurgu yapmaktadır. Fıtrat olarak eşler birbirlerini tamamlamaktadırlar.

Kur'ân'a göre, yaratıldıktan sonra Hz. Âdem ve eşi cennete yerleştirilmiştir. İkisi beraber çesitli ikramlara, nimetlere ve Allah'ın lutfuna mazhar olmuşlardır. Allah iki husus hakkında uyarıda bulunmuştur; şeytan onların apaçık düşmanı olduğu için ona aldanmamaları hususunda ve cennette onlara yasak olan bir ağaca yaklaşmamaları hususunda.[109] "*Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırdı. Onları içinde bulundukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, "Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır" dedik*."[110] Yasak meyveden yedikleri için cennetten çıkarıldıktan sonra Hz. Âdem eşiyle beraber hatalarını itiraf edip "*Rabbimiz! Biz kendimize zulüm ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan*

[105] Nisâ 4/1.
[106] Begavî, *a.g.e*., II, s. 159.; Beydâvî, a.g.e., s. 58; İbn Aşûr, Muhammed Tahir*, Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr,* ed-Daru't-Tûnisiyyetü, Tunus, 1984, IV, s. 215.
[107] Beğavî, a.g.e., VI, s. 266; Zemahşarî, *a.g.e.,* s. 827.
[108] Rûm 30/21.
[109] A'râf 7/19.
[110] Bakara 2/36, "Birbirinize düşman olarak" ile insan ve şeytan arasında düşmanlığı kastedilmektedir

mutlaka ziyan edenlerden oluruz."[111] diyerek tevbe etmişlerdir. Yüce Allah da tevbelerini kabul etmiştir.[112] Böylece hem onlar, hem de sonradan gelen nesiller için büyük bir imtihan süreci başlamıştır.

Kur'ân'ın bu kıssasında Hz. Havva'nın eşiyle olan ilişkilerinde olumsuz bir şey anlatılmamaktadır. İkisi, şeytana uyup yasak meyveden yedikten sonra hatalarını kabul edip tevbe etmişlerdir. Yani işlenen suçu beraber kabullenmekle, birbirlerini suçlamak yerine her ikisi de durumdan kendilerine ders çıkarmakla sonraki evlilere güzel bir model olmuşlardır.[113] Dolayısıyla eşler birbirlerine Allah yolunda destek olmalılar ve eğer olur da bir hataya düşerlerse hatalarını kabul edip doğru yolu bulmaya, aynı desteği sergilemeye devam etmeliler. Karı-koca dayanışması konusunda Hz. Âdem ve Hz. Havva kainatın ilk aile örneği olarak bütün eşlere model olmuşlardır.

Kur'ân'ın bu kıssasından çıkarılacak pek çok mesaj bulunmaktadır. Hatadan dönüp tövbe etmek gibi davranışların insan doğasında var olduğunu unutmak ve hata yapmak da insani bir davranıştır. Hatada ısrarcı olmak ise şeytanın özelliğidir. Eşler, insanın doğasında var olan bu davranışları doğru anlayıp kabul ederek birbirlerinin hatalarını daha anlayışlı bir şekilde karşılayabilirler. İnsan, yaptığı hataları başkalarında aramak yerine kendinde aramalıdır. Şeytan, yaptığı hatayı kendinde değil de Hz. Âdem'de aramıştır, bu da onun Allah'ın huzurundan kovulmasının ve cennetten çıkarılmasının sebebi olmuştur. [114]

Kur'ân'ın bu kıssasında Hz. Âdem'in aile fertleri olarak (Habil ve Kabil) iki oğlundan bahsedilmektedir. Yüce Allah, onların aralarında geçen anlaşmazlığı teferruatıyla aktarıp bu anlaşmazlığın birinin diğerini öldürümesiyle sonuçlandığını anlatmaktadır.[115] İnsanoğluna örnek bir aile olan Hz. Âdem'in ailesinde bunun gibi

---

[111] A'râf 7/23.
[112] Bakara 2/37.
[113] Hüseyin Çelik, "Kur'ân'da, Peygamber Kıssalarında Kadın Motifleri", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 2, 2014, s. 44.
[114] Ömer Güldemir, *Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve İlahi Mesajları*, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dali, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2019, s. 54.
[115] Mâide 5/27-31.

olumsuz olayların yaşanması bizlere çok önemli mesajlar vermektedir. Bunlardan en önemlisi her ailenin, ne kadar dikkat etse de böyle bir takım olumsuz durumlarla karşı karşıya gelme ihtimalin var oduğudur. Bu yüzden eşler, çocuklarının her olumsuz davranışından birbirini suçlayarak sorunları daha çok çıkmaza sokmamalı.

Bu kıssada görüyoruz ki kainatın ilk ailesine musallat olan şeytan, sonradan gelen bütün aileleri dağıtmaya çalışacaktır. Ya eşlerin birini, ya çocuklarını yoldan saptırmak için elinden geleni yapacaktır. Eşler bunu göz önünde bulundurarak şeytanın tuzaklarına karşı hazırlıklı olmalıdır.

2.2. Hz. Nûh ve Eşi

Hz. Nûh'un ismi Kur'ân'da, kırk üç yerde, toplam yirmi sekiz farklı sûrede zikredilmiştir.[116] Hz. Nûh'un hayatı ile ilgili bazı sûrelerde kısa ve öz bilgiler anlatılmıştır, bazılarında ise detaylarıyla yer almıştır. En tafsilatlı bilgiler ise Hûd ve Nûh sûrelerinde yer almaktadır.[117] O, putperest bir kavme gönderilen ilk peygamberdir. İnsanlığın ikinci babası olarak kabul edilmektedir.[118] Hz. Nûh, putlara tapan kavmini doğru yola çağırmak ve bir olan Allah'a ibadet etmelerini sağlamak için görevlendirilmiş **ulu'l-'azm** peygamberlerdendir.

Hz. Nûh, kavmini dokuz yüz elli yıl[119] kadar uzun bir süre sabırla ve umutla, gece gündüz, Allah'ın dinine davet etmiştir. Onlar ise her defasında kulaklarını tıkayıp ona deli muamelesini yaparak dalga geçmişlerdir. Bu kadar mücadeleye rağmen kavminden az bir topluluk çağırısına inanmıştır. En son Hz. Nûh'un, Allah'a yaptığı dua Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir: "*Nûh, şöyle dedi: "Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma!" "Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar;*

[116] Abdu'l-baki, a.g.e., s. 722-723.
[117] Süleyman Mollaibrahimoğlu, "Nûh (a.s.) Kıssası", *Kur'ân Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, cilt 1, sayı 7, 1998, s.57.
[118] Abbas, *Kasasu'l-Kur'âni'l-Kerim*, a.g.e., s. 175.
[119] Ankebût 29/14.

sadece ahlâksız ve kâfir kimseler yetiştirirler."[120] Yüce Allah, Hz. Nûh'un duasını kabul edip Hz. Nûh'tan bir gemi yapmasını emretmiştir ve kavimden müşrik olan herkesi tufanla yok edeceğini haberdar etmiştir.[121] Müşrikler, Hz. Nûh'un bir gemi inşa etmeye başladığını görünce onunla alay etmişlerdir.[122] Allah'ın gözetimi altında geminin inşası bitince müşriklerin azabı başlamıştır. Sular coşup atınca Allah her canlıdan birer çift, kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki aile fertleri ve az bir grup olan iman edenlerin gemiye binmelerini emretmiştir.[123] Bunların dışında herkes, Hz. Nûh'un iman etmeyen eşi ve bir oğlu dahil, helak olmuşlardır.

Hz. Nûh'un oğluna seslenişi, Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir: "*Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nûh, ayrı bir yere çekilmiş olan oğluna, "Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlikte olma" diye seslendi. O, "Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım" dedi. Nûh, "Bugün Allah'ın rahmet ettikleri hariç, O'nun azabından korunacak hiç kimse yoktur" dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu."*[124] Sonrasında yeryüzü Allah'ın emriyle suyunu yutmuş, gökyüzü suyunu tutmuş. Böylece sadece Nûh ile beraber gemide olanlar boğulmaktan kurtulmuştur.

Kur'ân'da Hz. Nûh'un eşi, isim olarak değil de, Nûh'un eşi (*imraete Nûh*) olarak geçmektedir. Bazı kaynaklarda ismi Valiga, bazılarında ise Valihe olarak zikredilmiştir.[125] Ondan açıkça bahseden tek âyet Tahrîm sûresinin 10. âyetidir; "*Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, 'Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!' denildi."*

Müfessirlerin ortak görüşüne göre burdaki hainlik ile kastedilen; zina veya ahlaksızlık değildir; lakin din açısından ihanettir. Bu ihanetin nasıl bir şekilde olduğu

---

[120] Nûh 71/26,27.
[121] Hûd 11/37.
[122] Hûd 11/38.
[123] Hûd 11/40.
[124] Hûd 11/42,43.
[125]Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed Kurtubî, *el-Câmî li Ahkâmi'l-Kur'ân*, cilt XVIII, Daru'l-kutubi'l-Misriye, Kahire, 1964, s. 201.

ile ilgili farklı görüşler vardır. İbn Abbas'dan nakledildiği gibi hiçbir peygamberin eşi zina etmemiştir.[126] İbn Abbas'dan nakledilen bazı rivayetlerde Hz. Nûh'unun eşinin ihanetinin, kafirlere Hz. Nûh'un deli olduğunu söylemesi ve kocasının sırlarını kafirlerle paylaşması olduğu nakledilmiştir.[127]

Hz. Nûh'un kıssasında ailevi ilke ve değerler açısından çok önemi mesajlar verilmiştir. Hz. Nûh'un kendisine inanmayan üstelik muhalefet eden eşine karşı sergilediği davranış, eşlerin arasında ilişki bağlamında çok önemli bir örnektir. Hz. Nûh ve Hz. Lût, eşlerinin ihanetlerine sabrederek ailenin önemini ve kutsiyetini gösterip eşleri tarafından eziyet gören kimseler için model olmuşlardır.[128]

Eşleri peygamber olmalarına rağmen onları Allah'ın azabına karşı koruyamamıştır. Bu durum, peygamber eşi veya oğlu olsa bile iman edenlerden olmadığı sürece kişiye kimsenin hiçbir fayda sağlayamayacağını göstermektedir. Eşlerin sahip oldukları inanç ve düşünce birliği evliliğin sağlam temeller üzerine kurulması için önemli bir husustur. Hz. Nûh'un kıssası özellikle çocukların eğitimi ve dini açısından eşlerin aynı dine mensub olmadıklarında nasıl bir tabloyla karşı karşıya kalabileceğini anlatmaktadır.

Bu kıssanın anlatmak istediği diğer husus da eşlerin birbirlerinin kıymetini bilmeleri gerekliliğidir. Yani bir erkek ne kadar salih olurlarsa olsun Allah isterse Hz. Nûh ve Hz. Lût'un karıları gibi kadınlar nasip edebilir. Kadınlar için de durum aynıdır. Bu yüzden herkes bundan yola çıkarak eşlerinin kıymetini bilmelidir.[129]

2.3. Hz. İbrâhîm ve Eşleri

[126] Beğavî, *a.g.e.,* VIII, s. 170.
[127] Kurtubî, a.g.e., s. 202; Ebu'l-Fıdâ İsmâil İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm,* cilt VIII, Mektebetü Darü't-Tayyibetu li neşr ve tenzi', Riyad, 1999, s. 171.
[128] Hüseyin Çelik, *Kur'ân'da Aile Modelleri*, Tebeşir Yay., Konya, 2015, s. 174.
[129] Hüseyin Çelik, *Kur'ân'da Aile..., a.g.e.,* s.177

Kur'ân'da, Hz. İbrâhîm'inin ailesinin kıssası geniş bir yer tutmaktadır. Hz. İbrâhîm'in ismi Kur'ân'da altmış dokuz kere yirmi dört farklı sûrede geçmiştir[130] ve en çok kullanılan isimlerden biridir. Hz. İbrâhîm'in kıssası ailevi ilke ve değerler açısından çok önemlidir. Gerek babasıyla, gerek eşleriyle, gerek çocuklarıyla ilişkileri açısından örnek bir şahsiyete sahiptir.

Kur'ân'da, Hz. İbrâhîm'in kıssasının çeşitli sahneleri yer almıştır. Babasıyla arasında geçenler[131], putları kırması[132], yıldızlara tapan kavmi ile tartışması[133], ölülerin nasıl dirileceğini bizzat görmek istemesi[134], Allah'tan bir çocuk istemesi ve meleklerin bu müjde ile gelmeleri[135], İsmaîl'i kurban etmek istemesi[136], İsmaîl ile beraber Kabe'yi inşa etmesi,[137] Kur'ân'da geçen Hz. İbrâhîm kıssasının bazı sahneleridir.[138] Kur'ân, Hz. İbrâhîm'in ailesinin (Âl-i İbrâhîm) seçkin ailelerden olduğunu belirtmektedir: "*Şüphesiz Allah, Âdem'i, Nûh'u, İbrâhîm ailesini (soyunu) ve İmrân ailesini (soyunu) birbirinden gelmiş birer nesil olarak seçip âlemlere üstün kıldı. Allah, her şeyi hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.*"[139]

Hz. İbrâhîm, putlara, gök cisimlerine ve yıldızlara tapan kavmine paygamber olarak gönderilmiştir. Şirki bırakmaya ve Allah'ın yegane ilah olduğuna inanmaya davet ettiği ilk kişi babası olmuştur. Sonrasında bütün kavmini tevhide davet edip putlara tapmanın ne kadar anlamsız ve saçma bir şey olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Lakin çağırısının cevabı olumsuz olmuştur.

Hz. İbrâhîm'in kıssası geniş, çok boyutlu ve nasihatlerle doludur. Bizim çalışmamızı ilgilendiren asıl kısmı, Hz. İbrâhîm'in eşleriyle arasındaki ilişkilerin anlatıldığı âyetlerdir. Hz. İbrâhîm'in birinci eşi Sare, ikinci eşi ise Hacer'dir. İkisi, kıssalarda örnek gösterilen kadın tiplemeleridir. Kur'ân'da geçen peygamberlerin

---

[130] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 1-2.
[131] Meryem, 19/42-48, el-En'âm 6/74.
[132] Enbiyâ, 21/58-61.
[133] Bakara, 2/258, En`âm 6/74-81.
[134] Bakara, 2/260.
[135] Hûd 11/71, Sâffât 37/100-101.
[136] Sâffât, 37/102-107.
[137] Bakara, 2/127.
[138] Bkz. Muhammed Abay, *a.g.e.*, s. 78-84.
[139] Âl-i İmrân 3/33-34.

geneli tek eşliyken Hz. İbrâhîm, Hz. Yakûp ve Hz. Muhammed çok evlilikleri ile dikkat çekmektedirler.[140]

Hz. Ibrâhim Irak'ta Babil şehrinde yaşarken Sare ile evlenmiştir.[141] Onun ilk eşi Sare bintu Hârun bin Ehur, Hz. İbrâhîm'in amcasının kızıdır.[142] Onunla evlendikten sonra yurdunu terk ederek Harran'a, oradan da Mısır'a gitmişlerdir. Firavun, Mısır'a çok güzel bir kadınının geldiğinin haberini alıp Hz. İbrâhîm ve Sare'yi saraya aldırmıştır. Orada Hz. İbrâhîm, Sare'yi kız kardeşi olarak tanıtmıştır. Firavun, Sare'ye sahip olmaya çalışmıştır ancak her defasında eli göğüsüne yapışmıştır. Bundan dolayı Sare'ye, Hacer'i cariye olarak verip geri gönderdiği rivayet edilmiştir.[143] Hacer, Hz. İbrâhîm'e inanıp müminlerden olmuştur. Sare ise çocuğu olmayan bir kadın[144] olunca peygamberin nesillerin devam etmesinin gerektiğini düşünüp Hacer'i kocası Hz. İbrâhîm ile evlendirir.[145] Sare, bu davranışıyla fedakâr bir kadın örneği segilemiştir.

Kur'ân'da Sare, isim olarak geçmemektedir; lakin Hz.İbrâhîm'in misafirleri ve İshak'la müjdelenmesi olayında kendisinden iki yerde bahsedilmektedir. Hûd sûresinde bu olay şöyle ifade edilmiştir: *"Andolsun, elçilerimiz (melekler), İbrâhîm'e müjde getirip "Selâm sana!" dediler. O, "Size de selâm" dedi ve kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içinde bir korku duydu. Dediler ki: "Korkma, çünkü biz Lût kavmine gönderildik." İbr#ahîm'in karısı ayakta idi. (Bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı müjdeledik; İshak'ın arkasından da (torunu) Yakûb'u. Karısı, "Vay başıma gelenler! Ben bir kocakarı ve bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Gerçekten bu, çok şaşılacak bir şey!" dedi. Melekler, "Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi size olsun ey (peygamber ocağının) ev halkı! Şüphesiz O, övülmeye lâyıktır, şanı yücedir." dediler."*[146] Zariyat sûresinde ise bu olay şöyle ifade edilmiştir: "*Hani onlar, İbrâhîm'in yanına varmışlar ve "Selâm olsun sana!"*

[140] Hüseyin Çelik, *Kur'ân'da Aile...*, a.g.e., s. 154.
[141] Abdulfettah Ahmed el-Hatib, *el-Hayatu'z-Zevciyyetu fi'l Kur'âni'l-Kerim*, Daru'l-Yemame, Beyrut, 2006, s. 197.
[142] Beğavî, a.g.e., IV, s.188.
[143] Ömer Faruk Harman, "Sare", *TDVİA*, Ankara 2019, s. 469.
[144] Beydâvî, *a.g.e.*, V, s. 149.
[145] El-Hatib, *a.g.e.*, s. 209.
[146] Hûd, 11/69-73.

demişlerdi. O da "Size de selâm olsun." demiş, "Bunlar tanınmamış (yabancı) kimseler" (diye düşünmüştü). Hissettirmeden ailesinin yanına gidip, (pişirilmiş) semiz bir buzağı getirdi. Onu önlerine koydu. "Yemez misiniz?" dedi. (Yemediklerini görünce) onlardan İbrâhîm'in içine bir korku düştü. Onlar, "korkma" dediler ve onu bilgin bir oğul ile müjdelediler. Bunun üzerine karısı bir çığlık koparark yönelip elini yüzüne vurdu. "Ben kısır bir kocakarıyım (nasıl çocuğum olabilir?)" dedi. Onlar dediler ki: "Rabbin böyle buyurdu. Şüphesiz O, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir."

İnsan şeklinde Hz. Lût'un kavmini helak etmek için gelen melekler, Hz. İbrâhîm'i ve karısını bir çocuk ile müjdelemektedir. Bu melekler Hz. İbrâhîm'e misafir olarak geldiklerinde Sare kocası otururken kendisi hizmet etmek için ayaktaydı[147], perde arkasında konuşmaları dinliyordu[148] veya namaz kılıyordu[149]. Âyette Sare'nin meleklerin yanında güldüğü anlatılmış fakat, gülme sebebine değinilmemiştir. Müfessirler bunun için de farklı görüşler öne sürmüşlerdir; ancak burada önemli olan melekler müjde verirken sadece Hz. İbrâhîm muhatap alınmamış, karı-koca beraber müjdelenmiştir. Sare'nin, gülerek veya bir çığlık atıp elini yüzüne vurarak verdiği tepki ve onun sözlerinin âyette yer alması, Sare'nin Hz. İbrâhîm'in yanında bulunması ve meleklerle konuşmasından Kur'ân'ın kadına verdiği değer ve önem anlaşılmaktadır. Allah'a inanan ve Ona teslim olan bir insan Allah'ın kudretine şaşırmamalı ve ne olursa olsun dualarından vazgeçmemelidir. Kur'ân'ın, Hz. İbrâhîm'in hayatından anlattığı bu sahnede Allah'tan ümidin kesilmemesi gerektiği mesajı verilmektedir. Özellikle çocuğu olmayan çiftler için çok güzel bir örnektir.

Hz. İbrâhîm'in ikinci eşi ise Hz. İsmaîl'in annesi Hacer'dir. Önceden bahsetiğimiz gibi Hacer, Firavun tarafından Sare'ye verilen cariyedir. Sare'nin uzun süre çocuğu olmadığı için Hacer'i, Hz. İbrâhîm'le evlendirmiştir. Bu evlilikten Hz. İsmaîl hayata gelmiştir.[150]

---

[147] Begavî, a.g.e., IV, s.188; Kurtubî, a.g.e., XI, s. 163; Beydâvî, a.g.e., III, s. 141.
[148] Begavî, a.g.e., IV, s.188; Kurtubî, a.g.e., XI, s. 163; Beydâvî, a.g.e., III, s. 141.
[149] Kurtubî, a.g.e., XI, s. 163.
[150] Beydâvî, a.g.e., III, s. 201.

Kur'ân'da ismi geçmemektedir; lakin müfessirlere göre Hz. İbrâhîm'in duasını ifade eden şu âyette kendisinden bahsedilmektedir: *"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bazısını, senin kutsal evinin (Kâbe'nin) yanında ekin bitmez bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için (böyle yaptım). Sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir, onları ürünlerden rızıklandır, umulur ki şükrederler."*[151]

Rivayetlere göre ekin bitmez bir vadiye yerleştirilenler Hz. İbrâhîm'in eşi Hacer ve oğlu İsmail'dir.[152] Kur'ân, bu ayrılmanın sebebinden bahsetmemektedir. Bütün müfessirler, Hz. İbrâhîm'in ikisini Mekke'de bıraktığını kabul etmektedirler, fakat bu ayrılmanın sebebi ile ilgili farklı rivayetler bulunmaktadır. Bazı rivayetlere göre Hz. İsmail'in doğumundan sonra Sare, Hacer'i kıskanıp Hz. İbrâhîm'den ikisini göndermesini istemiştir. Bundan dolayı Hz. İbrâhîm, eşi Hacer'i ve oğlu İsmaîl'i Filistin'den alıp Mekke'ye götürümüştür.[153] Bazı rivayetlere göre ise bunun Sare ile bir ilgisi yoktur[154], Hz. İbrâhîm Allah'ın emri üzerine onları Mekke'de bırakmıştır. Hz. İbrâhîm, onları ekin bitmez bir vadide götürüp bıraktıktan sonra Hacer ile yaptıkları konuşmalarından bu ayrılmanın Allah'ın emri olduğunu anlaşılmaktadır. Rivayetlere göre Hacer, Hz. İbrâhîm'in peşinden koşup bir kaç kere bizi burada bırakıp gidecek misin diye sormuştur, lakin Hz. İbrâhîm'den bir cevap almamıştır. Allah mı emretti diye sorduğunda ise Hz. İbrâhîm, evet diye cevap vermiştir.Hacer bunu duyunca, o zaman biz korkmayız deyip hiç itiraz etmemiştir.[155]

Hz. İbrâhîm oğluna gidip: *"Yavrum, ben rüyamda seni boğazladığımı gördüm. Düşün bakalım, ne dersin?"* dediğinde Hz. İsmail: *"Babacığım, emrolunduğun şeyi yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın"* deyip annesi gibi hiç itiraz etmeyip Allah'ın emrine karşı itaatkar olmuştur.

Kur'ân'ın bu kıssasında evlilik hayatı hakkında önemli ipuçları ile çocuğun terbiyesi ve yetişmesinde annenin rolünü vurgulayan mesajlar verilmiştir. Kıssa,

---

[151] İbrâhîm 15/37.
[152] Kurtubî, *a.g.e.*, XII, s. 150; Beydâvî, *a.g.e.*, III, s. 201.
[153] Hatib, *a.g.e.*, s. 222; ; Şaban Kuzgun, "Hacer", *TDVİA,* cilt 14, İstanbul 1996, s. 432.
[154] Hatib, *a.g.e.*, s. 223.
[155] Begavî, *a.g.e.*, IV, s. 355-356; Kurtubî, *a.g.e.*, XII, s. 147; Şaban Kuzgun, a.g.e., s. 432.

çocuk sahibi olmak için bütün çiftlere duanın önemini göstermiştir. Çok eşli olan birisi çekişmelerden uzak durmak için hanımları ayrı ayrı mekanlarda yerleştirmeli, aralarında bir takım problemler olabileceğini göz önünde tutmalıdır.[156] Allah, Hz. İsmail'i, zemzem'i, Safa ile Merve arasındaki sa'yı Hacer vasıtasıyla ümmete ikram etmiştir.[157] Kendisi Allah'a olan tevekkülüyle ve eşine olan itaatıyla bütün kadınlar için eşsiz bir kadın örneği sergilemiştir.

2.4. Hz. Lût ve Eşi

Hz. Lût'un kıssası, günümüzde de güncel olan bazı toplum ve aile sorunlar açısından üzerinde dikkatle durulması gereken çok önemli bir kıssadır. Hz. Lût'un kıssasında üç kahraman vardır; Hz. Lût, eşi (imraetu Lût) ve kavmi (kavmi Lût).

Hz. Lût, Kur'ân'da salih kimselerden[158], hikmet ve ilim sahibi[159], alemlere üstün kılınan[160] biri olarak tanıtılmaktadır. Kur'ân'da toplam yirmi yedi âyette ismi geçmektedir.[161] Bazı rivayetlerde Hz. Lût'un, Hz. İbrâhîm'in amcasının oğlu olduğu, bazılarında ise kardeşinin oğlu olduğu belirtilmektedir.[162] İkisi aynı dönemde peygamber gönderilmişlerdir.

Hz. Lût, Sodoma'da yaşayan, ahlaksız, kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşan bir kavme[163] peygamber gönderilmiştir. Kavmi, Hz. Lût'un uyarmasına rağmen bu kötü ve çirkin işe devam edip Allah'ın azabına uğramıştır. Onların uğradıkları azaptan Kur'ân'da birkaç yerde bahsedilip Hûd sûresinde şöyle ifade edilmiştir: *"(Azap) emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik. Üzerine de Rabbinin katında işaretlenmiş pişirilmiş balçıktan taşlar yağdırdık. Bunlar zalimlerden uzak*

[156] Çelik, a.g.e., s.162.
[157] Çelik, a.g.e., s.161.
[158] Enbiyâ, 21/75.
[159] Enbiyâ, 21/74.
[160] En'âm, 6/86.
[161] Abdu'l-bakî, a.g.e., s. 654.
[162] Abbas, a.g.e., s. 353.
[163] A'râf, 7/80-81.

değildir."[164] Hz. Lût'un ailesi, karısı hariç, bu azaptan kurtarılmıştır.[165] Kıssa, insanın ihtiyaçlarını meşru bir şekilde gidermesi gerektiği, aksi takdire fıtratın dışına çıkmanın ağır sonuçları olabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. İnsan fıtratının gereği ise erkek ve kadının evlenerek neslin devamını ve aile müessesinin korunmasını sağlamasıdır. Hz. Lût kıssasında yaşanan bu tür problemlerin, maalesef günümüzde de güncel konular olduğu görülmektedir.

Hz. Lût'un eşi diğer pergamberlerin eşleri gibi Kur'ân'da isim olarak geçmemektedir. Rivayetlere göre Hz. Lût'un eşinin ismi Vahile[166], Veli'ah[167] veya Valihedir[168]. O, kendisinden birkaç âyette bahsedilen inkârcı bir kadın tiplemesidir.[169] Tahrîm sûresinde onun ihaneti şöyle ifade edilmiştir: "*Allah, inkâr edenlere, Nûh'un karısı ile Lût'un karısını örnek gösterdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikâhları altında bulunuyorlardı. Derken onlara hainlik ettiler de kocaları, Allah'ın azabından hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara, "Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin!" denildi."*

Müfessirlerin ortak görüşü, Hz. Lût'un eşinin ihanetinin din açısından olduğudur. Onun ihaneti Hz. Lût'un misafirlerini ateş yakarak kavmine haber verip onların başına musallat etmesidir.[170] Bu, onların çirkin davranışlarını desteklediği anlamına gelmektedir ve bu yüzden helak edilenlerden olmuştur.

Hz. Lût ve eşinin bu durumu, peygamber bile olsa sâlih bir kişiye olan akrabalık ve yakınlığın Allah'ın huzurunda hiçbir faydası olmadığını göstermektedir. İnsanın en yakındakinin günahının ona zarar vermemesi, aynı sekilde itaatinin de bir fayda etmemesi Allah'ın adaletinin gereğidir. Hz. Lût'un kıssası aynı zamanda, peygamberlerin başına gelen böyle bir imtihanın herkesin başına gelebileceği mesajını vermektedir. Hz. Nûh ve Hz. Lût, eşlerinin ihanetlerine sabretmekle ailenin önemini

---

[164] Hûd, 11/82, 83.
[165] Ankebût, 29/32,33.
[166] Begavî, *a.g.e*., VIII, s. 170.
[167] Begavî, *a.g.e*., VIII, s. 170; Kurtubî, *a.g.e*., XXI, s. 102.
[168] Begavî, *a.g.e*., VIII, s. 170; Kurtubî, *a.g.e*., XXI, s. 103.
[169] A'râf, 7/83; Hûd, 11/81; Hicr, 15/58–60, 65; Şu'arâ, 26/170–171; Ankebût, 29/32–33; Sâffât, 37/134–135.
[170] Begavî, *a.g.e*., VIII, s. 170; Kurtubî, *a.g.e*., XXI, s. 103; İbn Kesîr, *a.g.e*., VIII, s.171.

ve kutsiyetini göstererek eşleri tarafından eziyet gören kimseler için rol model olmuşlardır.[171]

2.5. Hz. Eyyûb ve Eşi

Kur'ân'da Hz. Eyyûb'un kıssası detaylarıyla yer almamaktadır. Hz. Eyyûb'un ismi Kur'ân'da dört yerde geçmektedir.[172] Bir yerde ona vahiy gönderildiği[173], diğer bir yerde de hidayete erdirildiği[174] zikredilmektedir. İki yerde ise hastalığıyla ilgili verilmek istenen mesaj anlaşılacak kadar kısa ve öz olarak verilmiştir[175]. Hz. Eyyûb'un, hastalık ve sıkıntıya karşı gösterdiği sabır ve tevekkül, onun karısının da kocasını bu zor günlerde yalnız bırakmaması, ona sabırla hizmet etmesi, Hz. Eyyûb'u herkes terk ettiğinde bir tek onun terk etmemesi, bütün eşlere örnek olmuştur. Bu kıssa, eşlerin iyi günde, kötü günde, bollukta ve yoklukta birlikte olması ve birbirini desteklemesi gerektiğinin en güzel örneğidir.

Hz. Eyyûb'un eşinin ismi Kur'ân'da geçmemiştir. Rivayetlere göre onun ismi Liya bint Ya'kûb veya Rahme bint Efraim bin Yûsuf'tur.[176]

Hz. Eyyûb ağır bir hastalığa yakalanmış ve ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Buna karşılık bütün insanlara örnek olacak sabır ve tevekkül göstermiştir. Rabbinden şifa istemesi üzerine Allah'ın onun duasını kabul etmesi Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir: *"(Ey Muhammed!) Kulumuz Eyyûb'u da an. Hani o, Rabbine, "Şeytan bana bir yorgunluk ve azap dokundurdu" diye seslenmişti. Biz de ona, "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su" dedik. Biz ona tarafımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere ailesini ve onlarla birlikte bir o kadarını bahşettik. Şöyle dedik: "Eline bir demet sap al ve onunla vur, yeminini bozma." Gerçekten biz*

[171] Hüseyin Çelik, *Kur'ân'da Aile..., a.g.e.*, s.174.
[172] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 108.
[173] Nisâ, 4/163.
[174] En'âm, 6/84.
[175] Enbiyâ, 21/83-84; Sâd, 38/41-44
[176] Beydâvî, *a.g.e.*, V, s. 30-31; Hatib, *a.g.e.*, s. 274; Ömer Faruk Harman, "Eyyûb", *TDVİA*, cilt 12, İstanbul 1995, s.17.

Eyyûb'u sabreden bir kimse olarak bulduk. O ne güzel bir kuldu! O, Allah'a çok yönelen bir kimse idi."[177]

Bu âyette dikkati çeken nokta, Hz. Eyyûb'un birine yüz sopa vurmak için yemin etmiş olmasıdır. Ona bu yemini, yüz sopa vurmak yerine yüz ot sapı alıp tek seferde vurarak yerine getirmesi emredilmiştir. Bu kişinin kim olduğuna dair Kur'ân'da bilgi verilmemiştir. Müfessirlerin ortak görüşüne göre o kişi, Hz. Eyyûb'un eşidir. Fakat onun bu cezayı hak edecek ne gibi bir suç işlediğine dair farklı görüşler öne sürülmüştür.

İbn Abbas'tan nakledilen bir rivayete göre şeytan, bir gün doktor kılığında Hz. Eyyûb'un eşinin önüne çıkar ve onun kocasını iyileştirmek için ücret istemediğini, sadece Hz. Eyyûb'un, iyileştirildikten sonra 'sen iyileştirdin' demesini istediğini söyler. Hz. Eyyûb, eşi tarafından bunu duyduktan sonra şeytana uydu diye çok kızar ve şifaya kavuştuğunda ona yüz sopa ile vuracağına yemin eder.[178] Bir diğer rivayete göre ise eşi, bir gün daha öncesinden yiyecek getirir ve Hz. Eyyûb bunun kaynağından endişe edip şifaya kavuştuğunda onu yüz sopa ile vuracağına yemin eder.[179] Bir diğer rivayete göre eşi, para karşılığında saç örgülerini satmıştır ve Hz. Eyyûb buna kızmıştır.[180]

Rivayetlerden görüldüğü üzere Hz. Eyyûb'un eşi, hastalığı sürece ona sabırla hizmet etmiştir. Fakat istemeden tamamen üzüntüsü ve iyi niyeti sebebiyle Hz. Eyyûb'a böyle yemin ettirecek bir şey yapmıştır.[181] Allah, onun fedakarlığını ve göstermiş olduğu sabır ve tevekkülü karşılıksız bırakmayıp bu yemini sembolik bir şekilde uygulatmıştır.

Hz. Eyyûb ve eşinin kıssasından çıkarılabilecek en önemli mesaj, eşlerin iyi günde, kötü günde, bollukta ve yoklukta birlikte olmaları ve birbirini desteklemesi gerektiğidir. Her insan farklı bir şekilde imtihan edilmektedir. Bu imtihanlar karşısında insanın en büyük desteği eşlerin birbirlerine verdiği destektir. Eşlerin birinde hastalık

---

[177] Sâd, 38/41-44.
[178] Kurtubî, *a.g.e.*, XVIII, s. 217.
[179] Kurtubî, *a.g.e.*, XVIII, s. 217
[180] İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, s. 76.
[181] Mevlüt Topçu, *Kur'ân'da Aile Örnekleri*, DİB Yayınları, İstanbul, 2020, s.152.

durumu olduğu zaman, Allah'tan dua ederek şifa istemeli, Allah'tan hiçbir zaman ümit kesilmemelidir. Hz. Eyyûb gibi "iyileştiğimde yüz sopa ile vuracağım" diyerek iyileşeceğine emin olmalıdır. Ve en önemli husus imtihan süresince sabırlı olmalı, hiçbir zaman isyan etmemelidir. Sabrın ne kadar güzel bir erdem olduğu ve bir gün mutlaka bir karşılığı olacagını Hz. Eyyûb'un kıssasında görmekteyiz. Bir kadının, en zor anlarda kocasının yanında oluşu salih amel olarak kabul edilmektedir.

Bir diğer önemli husus da, eşlerin kızgın olduklarında ettikleri yemine dikkat etmeleri gerektiğidir. Bir yemin edildiğinde de yerine getirilmesinin önemi bu kıssada vurgulanmaktadır.

2.6. Hz. Zekeriyyâ ve Eşi

Hz. Zekeriyyâ'nın ismi Kur'ân'da yedi âyette, toplam dört sûrede zikredilmiştir.[182] Kur'ân'da, Hz. Meryem'in bakımıyla görevlendirilen[183], doğru yola erdirilen salih kimselerden[184], yaşı epeyce ilerlemiş ve kısır olan karısından çocuk sahibi olan[185] bir peygamber olarak tanıtılmaktadır. Hz. Zekeriyyâ ve kısır olan eşi, çocuğu olmayan bir aile olarak karı-koca birbirlerine bağlı kalmaları, birbirlerini desteklemeleri ve Allah'a olan tevekkülü ile bizlere çok güzel bir örneklik sergilemişlerdir.

Hz. Zekeriyyâ, kendisi ve eşi yaşlı olduklarını, karısının kısır olduğunu bilerek Allah'a *"Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin"*[186] diyerek dua etmiştir. Bu, onun Allah'ın merhametine ve kudretine olan inancını göstermektedir. Bu durum bize çocuğu olmayan eşlerin dua ederken aynı inancı ve tevekkülü göstermeleri gerektiğini öğretmiştir. Hz. Zekeriyyâ

[182] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 331.
[183] Âl-i İmrân, 3/37.
[184] En'âm, 6/85
[185] Meryem, 19/1-11
[186] Âl-i İmrân, 3/38.

sadece bir evlat istememiştir, Allah'tan salih bir evlat istediğini belirtmiştir.[187] Allah Teala, Hz. Zekkeriyâ'nın eşini ihtiyar ve kısır olmasına rağmen doğurabilecek hale getirerek Hz. Yahya'ı hayata getirmiştir.[188] Hz. Zekeriyyâ'nın duasının kabul edilişi Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir: *"Biz de onun duasını kabul ettik ve kendisine Yahya'yı bağışladık. Eşini de kendisi için, (doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar gerçekten hayır işlerinde yarışırlar, (rahmetimizi) umarak ve (azabımızdan) korkarak bize dua ederlerdi. Onlar bize derin saygı duyan kimselerdi.*"[189]

Hz. Zekeriyyâ (as)'ın eşi, Kur'ân'da isim olarak geçmemektedir, lakin kendisinden birkaç yerde bahsedilmiştir. Kur'ân'da yer alan Hz. Zekeriyyâ'nın duasında "karım (imraeti) kısır" diye seslenişi üç defa zikredilmiştir.[190] "Bir defasında (Zekeriyyâ), '*Ey Rabbim! Bana ihtiyarlık gelip çatmış iken ve karım da kısır iken benim nasıl çocuğum olabilir?'* dedi.[191]."

Hz. Zekeriyyâ'nın kıssası, bütün eşler için, özellikle de çocuğu olmayan eşler için model oluşturup çok önemli mesajlar içermektedir. Bu durum, eşlerin aralarında olan sevgi, muhabbet ve sadakati etkilememeli, aksine bu durumda olan eşler, birbirlerine daha fazla destek olmalıdır. Bu kıssada dikkat çeken bir diğer husus da Allah'tan çocuk isteyen eşlerin, dua ederken hayırlı bir evlat istemeleri gerektiğinin vurgulanmasıdır. Yani amaç sadece soyumuzun devamı ve dünyevi çıkarlar değil, asıl amaç İslam davasının devamı ve uhrevi gayeler olmalıdır. Kıssa aynı zamanda çocuğu olamayan kimselerin hiçbir zaman karamsar olmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Allah'ın kudretine ve herşeyi yapabileceğine inanıp Allah'a tevekkül etmelidirler. Hayırlarda yarışmak, umarak ve korkarak dua etmek, insanın önemli faziletlerdendir.

2.7. Hz. Mûsa ve Eşi

[187] Razî, a.g.e. XXII, 202; Kurtûbî, a.g.e. XI, 336; Beydâvî, a.g.e., II, 674.
[188] Beğavî, a.g.e. III, 267; Zemahşerî, a.g.e., III, 129.
[189] Enbiyâ, 21/90
[190] Âl-i İmrân, 3/40; Meryem, 19/5, 8.
[191] Âl-i İmrân, 3/40.

Hz. Mûsa, Kur'ân-ı Kerim'de yüz otuz altı yerde, toplam otuz dört sûrede zikredilmektedir.[192] O, Kur'ân ile sahih hadislerde yer alan peygamberler arasında kendisinden en çok söz edilen peygamberdir.[193] Hz. Mûsâ, Kur'ân'da seçkin bir insan, rasul ve nebi[194], güçlü ve güvenilir olan[195], Allah ile doğrudan konuşan[196], bir kimse olarak tanıtılmaktadır.

Hz. Mûsâ'nın hayatı, Kur'ân'da detaylarıyla anlatılmaktadır. Onun kıssasında, doğumu, Firavun'un erkek çocukları öldürmesinden dolayı annesinin onu bir sandığa koyarak nehre atması, Firavun sarayına alınması, gençliği, Mısırlı bir Kıbti'yi öldürmesi, Medyen'e kaçması, evlenmesi, Mısır'a dönerken Tur vadisinde Allah ile konunşması ve peygamber olarak görevlendirilmesi, Firavun'la mücadeleleri gibi, pek çok sahne yer almaktadır. Kendisinden bahsedilen aile üyeleri annesi, iki kardeşi ve eşidir.

Bizim konumuzu ilgilendiren kısmı Hz. Mûsâ'nın eşi ile arasında geçenlerdir. Hz. Mûsâ'nın eşi Kur'ân'da isim olarak zikredilmemektedir. Bazı rivayetlere göre onun eşi, Safura veya Safuriye[197] isimli Hz. Şuayb'ın kızıdır.[198] Bazı rivayetlere göre ise Hz. Mûsâ'nın eşinin babası Hz. Şuayb değil, Hz. Şuayb'ın kardeşinin oğludur, bazılarına göre ise Hz. Şuayb'a inanan salih bir kimsedir.[199]

Kur'ân-ı Kerim'de onun hakkında fazla bilgi verilmemiştir. Rivayetlere göre Hz. Mûsâ, bir gün şehirde bir kavgaya karışmış ve birini korumaya çalışırken diğerine yumruk vurup öldürmüştür.[200] Sonradan pişman olup Rabbinden aff dilemiştir. Allah da onu bağışlamıştır. Hz. Mûsâ, bu öldürme olayından dolayı Mısır'dan kaçmak zorunda kalmış, şehri terkedip sekiz gün süren[201] ve yorucu bir yolculuktan sonra Medyen'e varmış ve Hz. Şuayb'ın iki kızı ile karşılaşmıştır.

---

[192] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s. 680-682.
[193] Ömer Faruk Harman, "Mûsa", *TDVİA*, cilt 31, İstanbul 2006, s. 210.
[194] Meryem, 19/51.
[195] Kasas, 28/26.
[196] Nisa, 4/164.
[197] Beydâvî, *a.g.e.*, IV, s. 175; Hatib, *a.g.e.*, s. 245.
[198] Beydâvî, *a.g.e.*, IV, s. 175; Ömer Faruk Harman, "Mûsa", a.g.e., s. 211.
[199] Begavî, *a.g.e.*, VI, s. 200.
[200] Kasas, 28/15.
[201] Ömer Faruk Harman, "Mûsa", a.g.e., s. 211.

Medyen'e varışı, Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır: *"Medyen suyuna varınca, suyun başında (hayvanlarını) sulamakta olan bazı insanlar gördü. Bunların yanında da koyunlarını suya salmamak için uğraşan iki kız gördü. Mûsâ onlara, "(Koyunlarınızı burada tutmaktaki) maksadınız ne?" dedi. Onlar, "çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır" dediler. Bunun üzerine Mûsâ onların koyunlarını suladı. Sonra gölgeye çekilip, "Rabbim! Bana göndereceğin her hayra muhtacım" dedi."*[202] Kızlar, babalarına gidip olan bitenleri anlattıktan sonra Hz. Şuayb, Hz. Mûsâ'nın yaptığı bu iyiliği mükafatlandırmak için kızlarından birini, onu davet etmek için göndermiştir.

Hz. Şuayb'ın kızı tarafından Hz. Mûsâ'nın davet edilmesi Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır: *"Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, "Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor" dedi. Mûsâ, onun (Şu'ayb'ın) yanına gelip başından geçenleri ona anlatınca Şu'ayb, "Korkma, o zalim kavimden kurtuldun" dedi."*[203]

Hz. Şuayb'ın kızı, Hz. Mûsa'nın güçlü ve emin olduğunu dile getirip babasına, onun koyunlarla ilgilenmesi için kiralamasını teklif etmiştir. Babası ise Hz. Mûsâ'ya, sekiz yıl çalışmasının yanında kızlarından biri ile evlenmesini teklif eder. Eğer Hz. Mûsâ isterse on yıl çalışıp süreyi tamamlayabilir.[204] Böylece aralarında anlaşırlar ve Hz. Mûsâ evlenip süreyi tamamladıktan sonra ailesiyle Mısır'a gitmek için yola çıkarlar.

Hz. Mûsâ'nın eşine işaret eden iki âyet daha vardır. Onlar da Hz. Mûsâ'nın ailesini alıp Mısır'a gitmesini anlatan âyetlerdir. "Hani Mûsâ, ailesine, '*Ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber, yahut ısınasınız diye bir kor ateş getireceğim*' demişti."[205] Sonrasında Allah, Hz. Mûsâ ile doğrudan konuşmuş, peygamber olarak görevlendirip Firavun'a göndermiştir.

---

[202] Kasas, 28/23-24.
[203] Kasas, 28/25.
[204] Kasas, 28/27.
[205] Neml, 27/7. Diğer âyet, Tâhâ, 20/10.

Hz. Mûsâ'nın eşinden bundan sonra bahsedilmemiştir. Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Mûsâ'nın eşi, babasına karşı olan saygı ve hürrmeti, hayâsı, edebi ve ahlakı ile, sonrasında da eşine olan itaatı ve sadakatı ile hem bir kız olarak hem de bir eş olarak güzel bir örnek olarak sunulmuştur.

Yüce Allah'ın, kitabında yer verdiği bu kısa bilgiler ve detaylardan çok önemli mesajlar çıkarılabilir. Âyetlerde yabancı biriyle konuşmak zorunda kalan bir kızın nasıl davranması gerektiğine, edep ve hayânın bir kız için ne kadar önemli olduğuna, kız çocuğunun yerinin evlendikten sonra eşinin yanı olduğuna işaret edilmektedir. Kadın zorunda kaldığında çalışır ve çalışırken şartlar ne olursa olsun edepli ve hayâlı bir tutum sergilemelidir. Hz. Mûsâ'nın, karanlık ve soğukta olan ailesinin ısınmalarını sağlamak üzere bir ateş koru getirmek için uğraşmasından anlıyoruz ki, karısı ve çocuklarının her türlü maddi ihtiyaçlarını karşılamak kocanın görevidir. Kocanın bu fedakarlığına kadın, itaatı ve sadakatiyle karşılık vermelidir.

Bu kıssadan örnek alınacak bir diğer husus, babaların kızlarına uygun gördükleri eş adayına ilk teklifi yapmaları ayıp ve gurur kırıcı bir şey değildir, aksine güzel bir davranıştır.

2.8. Firavun ve Eşi

Firavun kelimesi, Kur'ân'da yetmiş dört yerde, toplam yirmi sekiz sûrede zikredilmiştir.[206] Kur'ân-ı Kerim'de bu kelime sadece Hz. Mûsâ'nın mücadele verdiği Mısır kralını ifade etmektedir. Hz. Yûsuf dönemindeki kral için ise "rab" ve "melik"[207] kelimeleri kullanılmıştır.[208] Firavun her zaman tek bir kişi olarak zikredilmemiştir; pek çok âyette onun ailesi (âl-i Fir‘avn), kavmi ve askerleri ile (cünûduhu) birlikte

[206] Abdu’l-bakî, *a.g.e.*, s. 515-516.
[207] Yûsuf, 12/41-43, 50.
[208] Ömer Faruk Harman, "Firavun", *TDVİA*, cilt 13, İstanbul 1996, s. 119.

zikredilmiştir. Hz. Mûsâ'nın dönemindeki Firavun, kafir, zalim ve halka eziyet çektiren biridir.

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerim'de bütün müminlere ders olsun diye Firavun'un eşinin kıssasını anlatmıştır. Firavun'un karısı mümin bir kadın olup ismi Asiye bintu Muzaham'dır[209]. Asiye'nin Mûsâ'nın halası olduğu zikredilmiştir.[210] Onun mümin olması ile ilgili iki rivayet nakledilmektedir. Bir rivayete göre Asiye, Hz. Mûsâ'nın sihirbazlarla mücadelesinde galip çıktığını duyunca Hz. Mûsâ'nın ve Harun'un Rabbine iman etmiştir.[211] Diğer rivayete göre Firavun ailesine çalışan bir cariye bir gün onun kızının saçlarını tararken tarağı yere düşer. Onu yeniden ele alırken "bismillah" diyerek Allah'a iman ettiği ortaya çıkmıştır ve Firavun onu ve çocuklarını tek tek ateşe atıp yakmıştır. Melekleri, bu kadının ruhunu semaya çıkarırken gören Asiye, Allah'a iman etmiştir.[212]

Firavun, karısını imanından döndürmek için çok uğraş vermesine rağmen başarısız olmuştur. Böyle olunca da Firavun, ellerini ve ayaklarını bağlatıp onu çölün şiddetli güneşinde bıraktırıp işkence etmiştir.[213] Âsiye'nin Firavun'un bu işkencelerine karşı söyeldikleri, Kur'ân'da şöyle ifade edilmiştir: "*Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap. Beni Firavun'dan ve onun yaptığı işlerden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar!"*[214] Allah da onu kendi katına alırken cenneteki evini görmesini sağlayıp kurtarmıştır.[215]

Firavun ve Âsiye'nin arasında geçenler sadece kocası zalim olan kadınlara değil, Kur'ân'da zikredildiği gibi bütün müminlere örnek olarak gösterilmiştir; "*Allah, iman edenlere ise, Firavun'un karısını örnek gösterdi."*[216] Âsiye, zalim bir kocanın

---

[209] Begavî, a.g.e., VIII, s. 171; Zemahşarî, a.g.e., s. 1123; Kurtubî, *a.g.e.*, XXI, s. 104; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 172.
[210] Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 104; İbn-i Kesîr, *Kasasu'l-Enbiyâ*, Mektebet-Talibi licami`, 1988, s. 351.
[211] Begavî, a.g.e., VIII, s. 171; Zemahşarî, a.g.e., s. 1123; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ânı'l-Azîm*, a.g.e., VIII, s. 172.
[212] İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 172-173; Ömer Faruk, Harman, "Âsiye", *TDVİA*, cilt 3, İstanbul 1991, s. 487.
[213] Begavî, a.g.e., VIII, s.171; Zemahşarî, a.g.e., s. 1123; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 105; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 172.
[214] Tahrîm, 66/11.
[215] Begavî, a.g.e., VIII, s. 171; Zemahşarî, a.g.e., s. 1123; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 105; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 172.
[216] Tahrîm, 66/11.

nikahı altında olan bir kadın olarak gösterdiği sabır ve tevekkül ile, bu durumda olan kadınlar için, çok güzel bir örnek olmuştur.

Hz. Nûh ve Hz. Lût'un peygamber olmalarının kafir olan eşlerine bir faydasının dokunmaması gibi aynı şekilde Asiye'nin, Firavun'un eşi olmasının da ona bir zararı dokunamaz. Bir erkek ne kadar salih olurlarsa olsun Allah istese Hz. Nûh ve Hz. Lût'un karıları gibi kadınlar nasip edebilir. Aynı şekilde bir kadın ne kadar saliha olursa olsun Allah, onu Firavun gibi bir koca ile imtihan edebilir. Allah huzurunda, herkes kendi amelleriyle hesap verecektir.

2.9. Aziz (Mısır Azizi) ve Eşi

Aziz'in karısının kıssasının tamamı Yûsuf sûresinde anlatılmıştır. Hz. Yûsuf, kardeşleri tarafından bir kuyuya atıldığında bir keravan onu bulup Mısır pazarında köle olarak satılığa çıkartmıştır. Evlat edinmek üzere Mısır'ın azizlerinden biri[217] ya da Mısır hazinesinden sorumlu olan kişi[218] veya Kur'ân'da Aziz'in karısı[219] olarak geçen hanımın eşi tarafından satın alınmıştır.[220]

Mısır azizinin adı Kıtfir veya Atfir olduğu ve Hz. Yûsuf'a iman ettiği rivayet edilmiştir.[221] Onun eşinin adı hakkında sabit bilgiler bulunmamakla birlikte Ra'ile veya Züleyha olduğu müfessirler tarafından nakledilmiştir.[222]

Hz. Yûsuf olgunluk çağına gelince genç ve yakışıklı biri olarak Züleyha'nın ilgini çekmiştir. Bu durum Kur'ân'da böyle anlatılmıştır. "*Evinde bulunduğu kadın (gönlünü ona kaptırıp) ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, 'Haydi gelsene!' dedi. O ise, 'Allah'a sığınırım, çünkü o (kocan) benim efendimdir,*

[217] Zemahşarî, a.g.e., s. 509.
[218] Muhammed er-Râzî, Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî, XVIII, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1981, s. 111; Beydâvî, a.g.e., III, s. 159.
[219] Yûsuf, 12/30.
[220] Yûsuf, 12/21.
[221] Zemahşarî, a.g.e., s. 509; Râzî, a.g.e., XVIII, s. 111; Beydâvî, a.g.e., III, s. 159.
[222] Begavî, a.g.e., IV, s. 225; Râzî, a.g.e., XVIII, s. 111; Beydâvî, a.g.e., III, s. 159.

bana iyi baktı. Şüphesiz zalimler kurtuluşa eremezler' dedi."[223] Hz. Yûsuf, onun bu çirkin davetine karşılık vermeyip kapıya doğru yönelince Züleyha Hz. Yûsuf'un gömleğini arkadan yırtmıştır.[224] Odadan çıkarken de onun eşine rastlamışlardır. Kadın Hz. Yûsuf'u suçlayıp onun hapse atmasını istemiştir. Hz. Yûsuf ise "O, benden arzusunu elde etmek istedi"[225] diyerek durumu açıklamıştır. Züleyha'nın akrabalarından biri, gömlekteki yırtık arkadansa Hz. Yûsuf'un doğru söylediğine, öndense Züleyha'nın doğru söylediğine şahitlik edip bu durumu açıklığa kavuşturmuştur.[226]

Bu olay şehirde yayılınca söyleyen dedikodular, Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır: "*Şehirde birtakım kadınlar, 'Aziz'in karısı, (hizmetçisi olan) delikanlısından murad almak istemiş. Ona olan aşkı yüreğine işlemiş. Şüphesiz biz onu açık bir sapıklık içinde görüyoruz' dediler."*[227] Bu dedikoduları duyan Züleyha evinde bir ziyafet verip kadınları evinde davet etmiştir.[228] Kadınların ellerinde bıçak verip Hz. Yûsuf'u çağırmıstır. Kadınlar Hz. Yûsuf'u görünce şaşkınlıktan ellerini kesmişlerdir.[229] Hz. Yûsuf'un yakışıklığı hakkında Hz. Peygamber'in "Mi'rac gecesinde Hz. Yûsuf'u görmüştüm. Kadir gecesinin ayı gibidir." dediği rivayet edilmiştir.[230]

Züleyha diğer kadınlara kendisi ispat etmeye çalışırken "*Andolsun, eğer emrettiğimi yapmazsa, mutlaka zindana atılacak ve zillete uğrayanlardan olacak"*[231] demiştir. Hz. Yûsuf, Züleyha'nın davetini kabul etmeyip kendisi için zindanın bu çirkin işten daha sevimli olduğunu dile getirip Allah'tan yardım istemiştir.[232] "S*onra onlar, Yûsuf'un suçsuzluğunu ortaya koyan delilleri gördükten sonra yine de mutlaka onu bir süre zindana atmayı uygun buldular."*[233] Görünen deliller hakkında müfessirler

---

[223] Yûsuf, 12/23.
[224] Yûsuf, 12/25.
[225] Yûsuf, 12/26.
[226] Yûsuf, 12/26.
[227] Yûsuf, 12/30.
[228] Beydâvî, a.g.e., III, s. 162.
[229] Yûsuf, 12/31.
[230] Begavî, a.g.e., IV, s. 237; Râzî, a.g.e., XVIII, s. 130; Beydâvî, a.g.e., III, s. 162.
[231] Yûsuf, 12/32.
[232] Yûsuf, 12/33.
[233] Yûsuf, 12/35.

tarafından, Hz. Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtılması, şahitlik eden şahit, kadınların şaşkınlığı ve ellerini kesmelerinin delilerden olduğu öne sürülmüştür.[234]

Aziz'in karısının kıssasında alınabilecek pek çok ders ve mesaj vardır. Bir kadının yabancı bir erkekle baş başa kalmaması, bunun gibi durumlarda sabırlı ve dayanıklı olması, fitne durumlarında Allah'a sığınmanın gerekli oluşu çıkarılabilecek derslerden birkaçıdır.

Bu kıssada eşler arasındaki ilişkiler açısından dikkat çeken bir husus Aziz'in (Züleyha'nın eşi) bütün bu olaylara duyarsız bir tutum sergilemesidir. Bu durumdan anlıyoruz ki bir erkek aile reisi olarak ailesinde olan bitenlere duyarlı ve ilgili olmazsa, ailenin çöküşüne sebep olmaktadır. Aziz, Züleyha'ya karşı hiçbir tedbir almayarak ona bu işe devam etmesi için cesaret vermiştir. Bu yüzden Züleyha, diğer kadınları davet edip ikinci kez açık açık Hz. Yûsuf'tan azrularını yerine getirmesini emretmiştir. Allah'tan korkmayan insanların kendi arzularını elde edebilmek için her yolu denediğini görmekteyiz. Bu yüzden insanın kendisine eş seçerken Allah korkusu olan iman sahibi biri olmasına dikkat etmesi gerekmektedir.

2.10. Ebû Leheb ve Eşi

Kur'ân-ı Kerim'de zikredilen eş profillerinden biri de ikisi de kafir olan Ebû Leheb ve eşidir. İkisi İslam'a, Hz. Peygamber'e ve müminlere her fırsatta düşmanlık göstermeleriyle ve İslam dinine şiddetle karşı çıkmalarıyla uyumlu bir çift örneği sergilemişlerdir.

[234] Begavî, a.g.e., IV, s. 239; Zemahşarî, a.g.e., s. 514-515; Kurtubî, a.g.e., XI, s. 341; Beydâvî, a.g.e., III, s. 163.

Ebû Leheb, Hz. Peygamber'in amcası ve en büyük düşmanlarından biridir.[235] Eşi ise Ebû Sufyan'ın kız kardeşi Ümmü Cemil'dir.[236] Onların kıssası sadece Tebbet (Mesed) sûresinde zikredilmiştir; "*Ebû Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir)."*[237]

Ebû Leheb, Hz. Peygamber'in en büyük düşmanlarından biri olup sahip olduğu bütün malı, mülkü ve gücünü İslam'a, Hz. Peygamber'e ve müminlere karşı kullanmıştır. Gittiği her yerde onun bir sihirbaz ve yalancı olduğunu söyleyerek sözlerini yalanlamaya çalışmıştır. [238] Karısı da onun İslam'a olan kini ve nefretini besleyerek onu desteklemiştir. Ebû Leheb ve karısı çirkin davranışlarıyla Efendimiz'i rahatsız edip Tebbet sûresinin nüzülüne sebep olmuşlardır.[239]

Ebû Leheb'in karısı ile ilgi Kur'ân-ı Kerim'de "*sırtında odun taşıyarak"* ateşe girmesi anlatılmıştır. "*Hammeletel-hatab*" (odun taşıyarak) ifadesinin kullanılma sebepleri ile ilgili müfessirler, farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Bir görüşe göre bu kadın, odun dikenleri toplayıp geceleyin Hz. Peygamber'in geçeceği yoluna serpiştirdiği için "*Hammeletel hatab*" ifadesi kullanılmıştır.[240] Bir diğer görüşe göre o, gerçek olmayan sözler yaydığı ve laf taşıdığı için bu ifade ile zikredilmiştir. Yani ateş odunla alevlendiği gibi insanlar arasında iftira ve dedikodu ile fitne ateşi sokarak bela çıkarıyordu.[241] Bir diğer görüşe göre ise Ebû Leheb'in kalbinde olan kini ve nefretini beslediği için bu ifade ile zikredilmiştir.[242]

---

[235] Begavî, a.g.e., VIII, s. 581; Kurtubî, a.g.e., XXII, s. 546; Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", *TDVİA,* cilt 10, İstanbul 1994, s. 178.
[236] Begavî, a.g.e., VIII, s. 582; Zemahşarî, a.g.e., s. 1227; Kurtubî, a.g.e., XXII, s. 546; Beydâvî, a.g.e., V, s. 345.
[237] Tebbet, 111/1-5.
[238] Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", a.g.e., s. 178.
[239] Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", a.g.e., s. 178.
[240] Begavî, a.g.e., VIII, s. 582; Zemahşarî, a.g.e., s.1227; Beydâvî, a.g.e., V, s. 345; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 515.
[241] Begavî, a.g.e., VIII, s. 582-583. Zemahşarî, a.g.e., s.1227; Kurtubî, a.g.e., XXII, s. 550; Beydâvî, a.g.e., V, s. 345; İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 515.
[242] İbn Kesîr, a.g.e., VIII, s. 515.

Kur'ân-ı Kerim'de, bu kıssanın zikredilmesi Ebû Leheb ve eşinin sonu cehennem ateşi olduğu gibi onlar gibi olanların sonunun da aynı olacağını göstermektedir. Yüce Allah, Ebû Leheb ve eşinin durumundan bütün eşlerin ders çıkarmalarını istemiştir. Bu kıssada dikkat çekici bir nokta, eşlerin birbirlerinin üstünde olan etkisidir. Böylece evlilikte doğru eş seçiminin ne kadar önemli bir husus olduğu ortaya koyulmaktadır. İyi ve imanlı bir eş, eşinin imanını artırmaya vesile olacaktır, bir hata yaptığını farkettiğinde o hataya devam etmesini değil, dönmesini sağlayacaktır. Eşler birbirlerinin hata yapmasına elinden geldiğince engel olmaya çalışmalıdırlar. Biribirlerinin kötülüklerine sessiz kalarak veya yardım ederek birbirlerine iyilik yapmak şöyle dursun, aksine aynı kötü akıbeti paylaşmaktadırlar.[243] Bu yüzden eşler birbirlerini bir konu hakkında desteklerken daha dikkatli olmalıdırlar. Dikkat çekici bir diğer husus ise dedikodunun ve gıybetin çirkin hareketler oldukları ve bunları yapanların sonunun ne kadar ağır olduğudur.

[243] Mevlüt Topçu, *a.g.e.*, s. 159.

III BÖLÜM

3. Hz. Muhammed ve Eşleri

3.1. Hz. Peygamber'in Evlilikleri

Hz. Peygamber (as) her konuda olduğu gibi aile hayatında da rol model olmuştur. Onun aile hayatı hadislerde geniş olarak yer almaktadır. Ancak bizim konumuzu ilgilendiren asıl kısım Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in eşlerine hitap eden âyetlerdir. Kur'ân'da Hz. Peygamber'in eşlerinin isimleri ve sayısı belirtilmemiştir. Ancak sahabelerden nakledilen rivayetlerde Hz. Peygamber'in eşlerinin isimleri ve onlarla evlenme sebepleri yer almaktadır.

Peyamberler tarihinden bildiğimiz üzere Efendimiz, 25 yaşındayken 40 yaşında dul kalan Hz. Hatice ile ilk evliliği yapmıştır. Hz. Hatice ile evliyken başka bir evlilik düşüncesi bile olmamıştır. İbrâhîm hariç bütün çocukları bu evlilikten olmuştur. Diğer evliliklerini ise Hz. Hatice'nin vefatından sonra yapmıştır.[244]

İkinci evliliği kocası Hristiyan olduğu için boşanan, hicret ettiği Habeşistan'dan Mekke'ye dönmek zorunda kalan Sevde ile yapmıştır. Üçüncü evliliği Medine'ye hicret ettikten sonra Hz. Ebû Bekr'in kızı Hz. Aişe ile yapmıştır. Dördücü kez Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa ile evlenmiştir. Beşinci kez Arabistan'ın en kuvvetli kabilelerden birinin yakınlığını kazanmak için kocası şehit düşen, dul kalan Hz. Zeyneb bint Huzeyme ile evlenmiştir. Altıncı evliliğini kocası şehit düştüğü için dul kalan Ümmü Seleme ile, yedinci evliliğini Zeyneb bint Cahş ile yapmıştır. Sonradan sırayla Hz. Cüveyriyye, Hz. Ebû Sufyan'ın kızı olan Ümmü Habibe, Safiye bint Huyey ve Meymune bint Haris ile evlenmiştir. Böylece Hz. Peygamber toplam on bir evlilik yapmıştır.[245]

---

[244] Yaşar Kandemir, "Hatice"I TDVİA, cilt 16, İstanbul 1997, s. 465.
[245] Bkz. Aynur Uraler, "Ümmehâtü'l-mü'minîn", *TDVİA*, cilt 12, İstanbul 2012, s. 306.

Hz. Peygamber'in evlilikleri ya kendi hürr iradesiyle[246] ya da Allah'ın emriyle olmuştur.

Hz. Peygamber'in Zeynep bint Cahş ile evliliği üzerinde çok durulmuştur. Bu evlilik Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır: *"Hani sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğun kimseye, "Eşini nikâhında tut (onu boşama) ve Allah'tan sakın" diyordun. İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı. Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince (eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda mü'minlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir."*[247]

Bu âyette Hz. Peygamber'in evlatlığı olan Zeyd bin Harise'nin karısı Zeyneb'ten boşanmak istediği açıklanmaktadır.[248] Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şey ile ilgili bazı rivayetlere göre Allah, onu önceden Zeyd'in boşanmak isteyeceği ve Hz. Peygamber'i Zeynep ile evlendireceği konusunda haberdar etmiştir.[249] Buna rağmen Hz. Peygamber, oğlunun boşadığı eşiyle evlendi diye insanların dedikodularından çekinip Zeyd'den evliliğini sürdürmeye çalışmasını önermiştir.[250] O dönemdeki Arap toplumunda babanın, evlat edindiği oğlunun boşadığı karısıyla evlenmesi yasaktı.[251]

Bir diğer rivayete göre Zeyd, Hz. Peygamber'e boşanmak istediğini söyleyince Hz. Peygamber'in içine bir sevinç düşmüştür ve onunla evlenmek istediğini gizlemek istemiştir.[252] Bir diğer rivayete göre ise, bir gün Hz. Peygamber Zeyd'e gitmiştir ve kapıyı Zeyneb açmıştır. Hz. Peygamber onu görünce "*Kalpler üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir"* diyerek dönmüştür. Zeynep bunu duyup Zeyd'e anlatmıştır. Zeyd de Zeyneb'ten boşanma vakti

[246] Ahzâb, 33/50.
[247] Ahzâb, 33/37.
[248] Begavî, a.g.e., VI, s. 355; Râzî, a.g.e., XXV s. 213; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 232.
[249] Begavî, a.g.e., VI, s. 355; Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 157; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 232.
[250] Begavî, a.g.e., VI, s. 355; Râzî, a.g.e., XXV s. 213; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 232.
[251] Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 157.
[252] Râzî, a.g.e., XXV s. 213; Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 157; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 232.

geldiğini düşünerek Hz. Peygamber'in yanına gitmiş ve boşanmak istediğini ısrarla ifade etmiştir. [253] İbn Abbas'a göre Hz. Peygamber'in gizlemek istediği şey Zeyneb'e olan ilgisidir.[254]

Böylece âyetteki *"onu seninle evlendirdik"* ifadesinden anlaşıldığı gibi Hz. Peygamber'in Zeyneb bint Cahş ile nihahları Allah tarafından kıyılmıştır. Âyetin devamı da bu evliliğin amacını açıklamaktadır; evlatılığın boşadığı kadınla mü'minlerin evlenmesinde bir sakıncası olmadığı belirtilmiştir.

3.2. Hz. Peygamber'in Eşlerine Hitap Eden Lafızlar

Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Muhammed'in eşlerine hitap eden dört lafız kullanılmıştır. Ümmehatü'l-mü'minin, Ehl-i Beyt, Nisaü'n-Nebi ve Ezvacuke-Ezvacike[255] lafızları kullanılmıştır. Yüce Allah, Kur'ân'da birçok âyette Hz. Muhammed'in eşlerine doğrudan hitap etmiştir, özellikle Ahzâb Sûresinde yoğun olarak bu âyetlerden mevcuttur.

Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Muhammed'in eşlerini, "ümmehatü'l-mü'minin" (mü'minlerin anneleri) olarak tanıtan âyet şöyledir: "*Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü'minlerin analarıdır*."[256] Burada annelik ile kastedilen gerçek anlamda annelik değildir. Âyette, bir anne ve evladı arasında olan evlilik yasağı, hürrmet ve saygı açısından annelik tabiri kullanılmıştır.[257]

Ehl-i Beyt tabiri ise "ev halkı" anlamına gelmektedir. Kur'ân'da, Hz. İbrâhîm, Hz. Mûsâ ve Hz. Muhammed için üç yerde kullanılmaktadır.[258] Bu tabirle Hz.

[253] Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 157; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 232; Muhammed Hamidullah, "Zeyneb bint Cahş", *TDVİA*, cilt 44, İstanbul 2013, s. 358.
[254] Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 157.
[255] Ahzâb, 33/28.
[256] Ahzâb, 33/6.
[257] Ez-Zemahşarî, *a.g.e.*, s. 849.
[258] Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *TDVİA*, cilt 10, İstanbul 1994, s. 498.

Muhammed'in eşleri kastedilmektedir. Bu âyet bütün kadınlar için çok önemli mesajlar içermektedir: "*Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve size tertemiz yapmak istiyor."*[259]

Peygamber'in eşleri anlamına gelen "Nisaü'n-Nebi" ile Hz. Muhammed'in eşlerine Kur'ân'da iki defa hitap edilmiştir.[260] Yüce Allah onlara çok değer verdiğini diğer kadınlar gibi olmadıklarını Kur'ân'da bildirmiştir, aynı zamanda da bizlere tertemiz ve edebli bir kadının nasıl davranması gerektiğini göstermiştir; "*Ey Peygamber'in hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin."*[261]

"Ey Peygamber'in eşleri" diye hitap edilen diğer âyet şöyledir: "*Ey Peygamber'in hanımları! İçinizden kim apaçık bir çirkinlik yaparsa, onun cezası iki kat verilir. Bu, Allah'a göre kolaydır."*[262] Onlar diğer kadınlardan farklı olup günahlarının cezası gibi sevaplarının mükafatı da iki kat verilecektir.[263]

Hz.Muhammed'in eşleri "ezvacuke" ile işaret edilen dört âyet vardır.[264] Üçü Ahzâb sûresinde[265] biri ise Tahrîm sûresindedir[266]. Hz. Muhammed'in eşlerine, hiçbir zaman "imrae" kelimesi ile hitap edilmemiştir.

3.3. Hz. Peygamber'in Eşleriyle İlişkileri

[259] Ahzâb, 33/33.
[260] Abdu'l-bakî, *a.g.e.*, s.699.
[261] Ahzâb, 33/32.
[262] Ahzâb, 33/30.
[263] Ahzâb, 33/31.
[264] Abdu'l-bakî, a.g.e., s. 333.
[265] Ahzâb, 33/28, 50, 59.
[266] Tahrîm, 66/1.

Hz. Peygamber, hayatın her alanında İslâm'ın en ideal ve örnek şahsiyetidir. Kur'ân-ı Kerim'de onun şahsiyeti şöyle ifade edilmektedir: "*Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin".*[267] Hz. Peygamberimiz, hayatın bütün rollerinde olduğu gibi, bir aile reisi olarak da mü'minler için en güzel örneği teşkil etmektedir. O'nun aile fertlerinin farklı kültür ve yaşlarda olduğu göz önüne alındığında nasıl yüce bir kişilikten bahsedildiği anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber, aileye karşı iyi davranılması gerektiğini ; *"Size hanımlarınıza iyi davranmanızı tavsiye ediyorum"*[268], "*Sizin en hayırlınız ailesine en hayırlı olandır. Aileme karşı en hayırlı olan da benim*." gibi sözleriyle defalarca vurgulamıştır.[269] Hz. Peygamber'in eşleriyle olan ilişkilerinden yola çıkarak eşlerin birbirleriyle nasıl davranmaları gerektiğine dair belli başlı ilkeler ortaya çıkmaktadır.

Hz. Muhamed, Vedâ Hutbesinde:*"...Eşleriniz, (evlilik sorumluluklarını yerine getirmemek, kocanın haklarını ihlal etmek, onun şahsiyet ve vakarını zedeleyici tavırlar sergilemek veya iffet ve namusunu tehlikeye sürükleyebilecek durumlara meyletmek gibi) göz yumulamayacak kadar çirkin bir yanlış yapmadıkça, onlara karşı, iyi davranmaktan başka yapabileceğiniz hiç bir şey yoktur."*[270]

Eşlerin birbirlerine değer verip sevgi ve saygı göstermeleri, birbirlerine merhametli, şefkatli ve hoşgörülü olmaları, birbirleriyle sohbet etmeleri, yakın ilgi göstermeleri, eğlenmeleri, şakalaşmaları, istişâre etmeleri, birbirlerine iyilikle davranmaları, şiddet uygulamamaları, yardımcı olmaları, birbirlerine karşı güven, sadakât ve vefalı davranışlar sergilemeleri, mutlu bir aile için Hz. Peygamber'in hayatından ortaya çıkan ilkelerdir.[271]

Hz. Peygamber, eşler arasında ilişkilerinin ehemmiyetini, Allah'ın huzurunda verilecek çok önemli bir emanet olarak tanıtarak başka bir yere taşımıştır; "*Şüphesiz*

---

[267] Kalem, 68/4.
[268] Ebû Dâvud, Nikâh, 41.

[269] Tirmizî, Menâkıb, 63, İbn-i Mâce, Nikâh, 50.

[270] İbn Mâce, Nikâh 3; Tirmizî, Radâ, 11.
[271] Bkz. Nevzat Aydın, "Hz. Peygamber'in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri", Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt 10, sayı 1, 2015, s. 109-125.

ki Kıyamet günü, Allah'ın en çok ehemmiyet vereceği emanet, kadın-koca arasındaki emanettir. Kadınla koca birbiriyle içli dışlı olduktan sonra, hanımının sırlarını erkeğin etrafa yayması o gün en büyük ihanettir".[272]

Hz. Muhammed'in aile reisi olarak evin geçimini sağladığı ve aynı zamanda ev işlerinde yardımcı olduğu bilinmektedir. Hz. Âişe'den rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber evde kendi evinin hizmetinde bulunurdu.[273] Aile içi muhabbet açısından Hz. Peygamber'in bu yaklaşımı çok önem arzedip kocanın evde sadece hizmet bekleyen hiçbir şeye yardımcı olmayan tavırlarının doğru olmadığını ortaya koymaktadır.[274] Kendine fakir olmayı seçmesine rağmen eşlerine karşı aile ihtiyaçları açısından geniş davranırdı.[275] Hz. Peygamber'in, Hz. Âişe'nin içtiği kaptan, ağzını koyduğu yerden su içtiğini, Hz. Âişe'nin yediği etten aynı yerden yediği rivayet edilmektedir.[276]

Kur'ân'da Hz. Peygamber örneği üzerinde aile hayatı ile ilgili pekçok uyarılara değinildiğini görüyoruz. Örneğin Ahzâb sûresinin 28-34. âyetleri, Tahrîm sûresinin ilk âyetleri, ifk meselesi ile ilgili Nûr sûresinin 11-20 ve 23. âyetleri gibi bazıları Hz. Peygamber'in eşlerine ikaz mahiyetinde bazıları da sıkıntılı halinde yol göstermek mahiyetinde indirilmiştir.

3.3.1. İfk Hadisesi

İfk kelimesi sözlükte yalan söylemek, iftira atmak anlamına gelmektedir.[277] İfk, söylenebilecek en kötü yalandır.[278] Bu yüzden Hz. Âişe'nin iftiraya uğradığı olay, "İfk hadisesi" olarak bilinmektedir. Nûr sûresi 11-20. âyetlerin sebeb-i nüzulü Hz.

[272] Müslim, Nikâh, 123-124; Ebû Dâvûd, Edeb, 37.
[273] Muhammed b. İsmail Buhari, *Sahihu'l Buhari*, Ezan, 44, Daru İbnu-Kesir, Beyrut 2002.
[274] Celal Yeniçeri, *İslâm Âilesi ve Ev İdaresi*, Çamlıca Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 79.
[275] Buhari, Edebü'l-Müfred, Nafakat 3.
[276] İbn Mâce, Tahâret 125.
[277] İbn Manzûr, *a.g.e*., X, s. 390.
[278] Zemahşarî, a.g.e., s. 721.

Âişe ve ifk hadisesidir.[279] Bu âyetler iftiraya uğrayan bütün kadınlara yol gösterici olmuşlardır.

İfk olayı şu şekilde cereyan etmiştir: Hz. Âişe, Hz Peygamber'e eşlik ettiği Benî Mustalik gazvesinden dönerken ihtiyacını gidermek için kervandan uzaklaşmıştır. Kervana geri dönerken değerli bir kolyesini düşürdüğünü fark etmiştir ve onu aramak üzere geçtiği yoldan tekrar dönmüştür. Kervandakiler ise Hz. Âişe'yi kapalı mahfelinde olduğunu düşünüp yola çıkmışlardır. Hz. Âişe, geri geldiğinde kervanın olmadığını görmüş ve orada oturup geri gelmelerini beklemiştir. Bu arada Safvân b. Muattal es-Sülemî görevi gereği kervanın arkasını toplarken Hz. Âişe'yi görmüştür. Böylece Safvan Hz. Âişe'yi devesine bindirip orduya yetiştirmiştir. Bu olay ilk başta kötüye yorumlanmamıştır, hatta kimsenin dikkatini çekmemiştir. Ancak daha sonra meşhur münafık Abdullah b. Selul'un başlattığı dedikodular yüzünden büyük ve önemli bir olaya dönüşmüştür. Abdullah b. Selul ve küçük bir grubun yaydığı dedikodu, Safvan ve Hz. Âişe 'nin aralarında ahlaksız bir ilişkinin var olduğudur.[280] Hz. Âişe'ye atılan bu iftira hem onun ve ailesi için hem de Efendimiz için çok ağır bir imtihan olmuştur.

Hz. Âişe Medine'ye döndüğünde ağır bir hastalığa yakalanmış ve bir ay hiç dışarıya çıkamamıştır. Bu sıralarda dışarıda dedikodu yayılmış durumunda ama Hz. Âişe herşeyden habersiz olup onu şüphelendiren tek şey vardı; hastayken Hz. Peygamber'in her zaman ona gösterdiği lütuf ve şefkati bu sefer göstermemesi... Böylece ortaya atılan iftira ve dedikodulardan en son Hz. Âişe'nin haberi olmuştur. Hastalığı geçtikten sonra dışarıya çıkmıştır ve Mıstah bin Üsâse'nin annesinden olanları duyup tekrar hastalanacak kadar çok üzülmüştür. Hz. Peygamber'den babasında kalması için izin almıştır ve Hz. Ebû Bekir'e gitmiştir. O gece Hz. Âişe'nin gözüne hiç uyku girmemiş ve gözyaşları hiç dinmemiştir.[281]

Allah Teâlâ Hz. Âişe'ye atılan bu çirkin iftirayı ortadan kaldırarak onun masum olduğu açıklayan şu âyetleri indirmiştir:*"O ağır iftirayı uyduranlar, sizin*

[279] Begavî, a.g.e., VI, s. 18; Zemahşarî, a.g.e., s. 721; Râzî, a.g.e., XXIII s. 173; Kurtubî, a.g.e., XV, s. 161; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 100.
[280] Mustafa Fayda, "İfk Hadisesi", *TDVİA*, cilt 21, İstanbul 2000, 507-508.
[281] Begavî, a.g.e., VI, s. 22; Râzî, a.g.e., XXIII s. 176-177; Buharî, *a.g.e.*, Şahade, 15.

içinizden bir güruhtur. Bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın. Aksine o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için, işledikleri günahın cezası vardır. İçlerinden (elebaşılık ederek) o günahın büyüğünü üstlenen için ise ağır bir azap vardır."[282]

Bir ay süren bu zor günler Allah'ın Lütuf ve merhameti sayesinde sona ermiştir. Hz. Peygamber, bu müjdeyi verdiğinde Hz. Âişe ve ailesi çok sevinip Allah'a hamd etmişlerdir. Hz. Âişe, Allah'ın Hz. Peygamber'e ilham verip bu iftiradan beni aklayacağını zannederdim, ama benim gibi aciz bir kul hakkında âyet indireceğini hiç tahmin etmezdim, deyip çok duygulanmıştır.

Âyetin "ağır iftirayı uyduranlar" ifadesinde Abdullah bin Selul, Hassan bin Sabit, Mistah bin Usase, Hamne binti Cahş, Zeyd bin Rufae' ve bu iftiranın yayılmasında katkıda bulunan kimseler kastedilmiştir.[283]

Âyetteki *"bu iftirayı kendiniz için kötü bir şey sanmayın*" ifadesinde müfessirlere göre Hz. Âişe, Safvan, Hz. Peygamber ve Ebû Bekir kastedilmiştir.[284] Râzî'ye göre bu ifadede üstüne iftira atılmış kişiler (bu durumda hz. Âişe ve Safvan) ve bu iftiradan etkilenmiş kişileri (bu durumda Hz. Peygamber, Ebû Bekir vs.) kastedilmiştir.[285]

Hz. Peygamber ona vahy edilen âyetleri mü'minlere açıkladıktan sonra iftiracılara hadd cezası uygulanmıştır. Kur'ân'ı Kerîm'de iftiracıların durumu bu şekilde tasnif edilimiştir: *"İffetli ve (haklarında uydurulan kötülüklerden) habersiz mü'-min kadınlara zina isnat edenler, gerçekten dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. İşlemiş oldukları günahtan dolayı dillerinin, ellerinin ve ayaklarının kendi aleyhlerine şahitlik edecekleri günde onlara çok büyük bir azap vardır."*[286]

Anlaşıldığı üzere bu hadise sayesinde bütün mü'minlere, iftira atanların sonu ve iftiraya maruz kalanların durumu açıklanmıştır. Bu konu ile ilgili diğer âyetlerde iftira atanların dört şahit getirmeleri gerektiği belirtilmiştir, aksi takdirde kendileri

[282] Nûr, 24/11.
[283] Begavî, a.g.e., VI, s. 22.; Kurtubî, a.g.e., XV, s. 165.
[284] Begavî, a.g.e., VI, s. 22; Zemahşarî, a.g.e., s. 721.
[285] Râzî, a.g.e., XXIII s. 173.
[286] Nûr, 24/23-24.

yalan söylemiş olurlar.[287] Allah Teâlâ bu hadisenin vesilesiyle mü'minlere, birinin iftira attığını duyunca "*Böyle sözleri ağzımıza almamız bize yaraşmaz. Seni eksikliklerden uzak tutarız Allah'ım! Bu, çok büyük bir iftiradır*"[288] deyip nasıl davranmaları gerektiğini öğretmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in, bu iftira onun namus ve şerefine dokunmuş olsa da, bu durum açıklığa kavuşana kadar sabırlı davranması, diğerleriyle istişare etmesi, Hz. Âişe'yi suçlamaması ve onu incitecek tek bir söz söylememesi bizlere iftiraya uğrayan kadınlara karşı nasıl davranmamız geretiğini göstermiştir.

3.3.2. Tahrîm Hadisesi

Tahrîm kelimesi h-r-m kökünden gelen bir mastar olup "helal olan bir şeyi haram saymak" anlamına gelmektedir.[289] Elmalılı'ya göre Tahrîm, itikâdi veya fiilî, aslî veya arızî, geçici ya da geçici olmayacak şekilde haram etmek veya men etmek mahrum kılmak anlamlarına gelen bir kelimedir.[290]

Tahrîm hadisesi ise, Hz. Peygamber ve eşleri arasında geçen ve Kur'ân'ı Kerim'in birkaç âyetinin iniş sebebi olan bir olaydır. Bunun üzerine Kur'ân'da bir sûre Tahrîm Sûresi olarak adlandırılmıştır. Hz. Peygamber eşlerinin gönlünü hoş tutmak için kendine helal olan bir şeyleri haram kılmştır. Haram kılınanlar hakkında çok rivayetler nakledilmiştir. Nakledilen bütün rivayetler ise iki yöndedir. Birincisi, Hz. Peygamber'in eşlerinden biri ona ikram ettiği baldan yemeyi kendine yasaklaması. İkincisi ise, cariyesi olan Mariye ile birlikte olmayı kendine haram etmesidir.

Hz. Peygamber'in Hafsa'nın yanında diğer kadınlara göre daha fazla vakit geçirdiği farkeden Hz. Âişe, bunun nedeninin Hafsa'nın Efendimize bal şerbeti ikram etmesi olduğunu öğrenmiştir. Bunun üzerine Hz. Âişe, Hz. Sevde ve Hz. Safiye, Hz.

---

[287] Nûr, 24/13.
[288] Nûr, 24/16.
[289] İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, s. 125.
[290] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 3. Baskı, VII, Eser Neşriyat ve Dağıtım yay. İstanbul 1979, s. 5084.

Peygamber yanlarına girdiğinde ona, senden meğafir kokusu geliyor demek için anlaştılar. Hz. Peygamber, meğafir yemediğini ancak, Hafsa'nın yanında bal şerbeti içtiğini söyleyip bir daha içmeyeceğini belirtmiştir. Bunun üzere *"Ey peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."*[291] âyeti ile başlayan Tahrîm sûresinin dört âyeti nazil olmuştur.[292] Bazı rivayetlere göre ise Hz. Peygamber Zeyneb b. Cahş'ın yanında bal şerbeti içmiştir, meğafir kokuyorsun demek için anlaşan kadınlar ise Hz. Âişe ve Hz. Hafsa'dır.[293]

Bir diğer rivayete göre Hz. Peygamber, Âişe'nin gününde cariyesi olan Mariye ile beraber olmuştur. Bundan Hafsa'nın haberi olmuş ve Hz. Peygamber Mariye'yi kendine haram etiğini söylemiş ve kendisinden sonra Ebû Bekir ve Ömer'in ümmetin başına geleceklerini müjdelemiştir. Aynı zamanda bu durumdan kimseye bahsetmemesi için ricada bulunmuştur. Hafsa buna rağmen diğer kadınlara anlatmıştır. Bunun üzere Tahrîm sûresinin ilk âyetleri nazil olmuştur.[294]

Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, Hafsa'ya babasına gitmesine izin vermiştir ve onun odasında Mariye ile beraber olmuştur. Hafsa babasından geldiğinde odanın kapısını kapalı bulmuştur ve kapının önünde oturup açılmasını beklemiştir. Kapı açıldığında Hz. Peygamber Hafsa'nın ağladığını görünce Mariye'ye bir daha yaklaşamayacağını söyleyip bundan kimseye bahsetmemesi için tenbih etmiştir. Hz. Hafsa dayanamayıp yakınlık duyduğu Hz. Âişe'ye olanları anlatmıştır. Bunun üzerine Tahrîm sûresinin ilk âyetleri nazil olmuştur.[295]

Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in bu olaydan dolayı eşi Hafsa'yı boşamak istediğini ancak Cebrail (a.s.) gelip onun çok oruç tutan ve çok namaz kılan saliha bir kadın olduğunu söyleyince boşamaktan vazgeçtiği nakledilmektedir.[296]

---

[291] Tahrîm, 66/1.
[292] Begavî, a.g.e., VIII, s. 161-162; ; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 67-78; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224; Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VII, s. 5095-5096.
[293] Begavî, a.g.e., VIII, s. 161-162; Râzî, a.g.e., XXX, s. 41; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 67; Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VII, s. 5094-5095;
[294] Zemahşarî, a.g.e., s. 1118-1119; Râzî, a.g.e., XXX, s. 41; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224.
[295] Begavî, a.g.e., VIII, s. 163-164; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 69; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224; Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VII, s. 5098.
[296] Begavî, a.g.e., VIII, s. 164; Râzî, a.g.e., XXX, s. 41.

Hz. Peygamber'in sırrının eşi tarafından ifşa edilmesi Kur'ân'da şöyle anlatılmıştır: "*Hani peygamber eşlerinden birine, gizli bir söz söylemişti. Fakat eşi o sözü (başkasına) haber verip Allah da bunu peygambere bildirince, peygamber bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber, bunu ona (sırrı açıklayan eşine) haber verince o, "Bunu sana kim bildirdi?" dedi. Peygamber, "Bunu bana, hakkıyla bilen ve hakkıyla haberdar olan Allah haber verdi" dedi.*"[297]

Bu sırrın ne olduğu hakkında müfessirler tarafından birkaç rivayet nakledilmiştir; kimine göre Hz. Peygamber'in kendine yasaklanan şeydir (bal veya Mariye)[298] kimine göre Hz. Peygamber'in gizlemek istediği sır hilafet ile iliglidir. Yukarıda rivayetlerde gördüğümüz gibi Mariye olayında Efendimiz Hz. Hafsa'ya onun babası Hz. Ömer ve Âişe'nin babası Hz. Ebû Bekir'in ümmetin başına geleceğini müjdelemiştir ve bundan kimseye bahsetmemesi için tenbih etmiştir. Hz. Hafsa da buna rağmen Hz. Âişe 'ye söylemiştir. Yani Hz. Perygamber'in gizlemek istediği ancak eşi tarafından ifşa edilen sır siyasi boyuttadır. [299]

Hz. Peygamber bu olaydan dolayı tahyîr âyeti inene kadar yirmi dokuz gün eşlerinden ayrı kalmıştır.[300] Hatta halk arasında Hz. Muhammed bütün eşlerini boşamış diye konuşulmaya başlanmıştır.

Bu konu hakkında Hz. Peygamber'den herhangi bir açıklama hiçbir kaynakta yer almamıştır. Sahabeler de bu konu Hz. Peygamber'in özel hayatı ile ilgili olduğu için sormaya çekinmişlerdir.

Allah Teâlâ Hz. Peygamber'in eşlerini Tahrîm sûresinin dördüncü âyetinde tövbe etmeye çağırmıştır: "(*Ey peygamber'in eşleri!) Eğer siz ikiniz Allah'a tövbe ederseniz, ne iyi. Çünkü kalpleriniz kaydı. Eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka çıkarsanız bilin ki Allah onun yardımcısıdır, Cebrail de, salih mü'minler de. Bunlardan sonra melekler de ona arka çıkarlar*."[301]

---

[297] Tahrîm, 66/3.
[298] Begavî, a.g.e., VIII, s. 163; Râzî, a.g.e., XXX, s. 43; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224.
[299] Begavî, a.g.e., VIII, s. 164; Râzî, a.g.e., XXX, s. 43; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224.
[300] Begavî, a.g.e., VIII, s. 164; Râzî, a.g.e., XXX, s. 41; Bekir Topaloğlu, "Tahrîm Sûresi", *TDVİA*, cilt 39, İstanbul 2010, s. 425.
[301] Tahrîm, 66/4.

Çoğu müfessire göre bu âyetteki "siz ikiniz" ibaresi ile Hz. Âişe ve Hz. Hafsa kastedilmiştir.[302] Rivayet edilen bir hadise göre İbn Abbas, bu âyette kastedilen Hz. Peygamber'in eşlerinden ikisi kimdir diye sorumuştur. Hz. Ömer, " Âişe ve Hafsa" diye cevap vermiştir.[303]

Böylece Allah kendilerini uyarıp kalplerinin saptığını haber vermiştir. Hz. Peygamber'i üzenin Allah'ı, Cebrail'i, önde gelen mü'minleri ve melekleri karşısında bulacağını belirtilmiştir. Pişman olup tövbe ederlerse bu kapının onlara açık olduğu da zikredilmiştir. Yine ayette, Hz. Peygamber'in eşleri üzerlerine düşen vazifelerini yerine getirmezlerse Hz. Peygamber'in onları boşayacağı ve Allah'ın ona daha hayırlı eşler verebileceğine işaret edilmiştir..[304]

Tahrîm hadisesinin vurgu yaptığı en önemli noktalardan biri eşler arasında sırrların muhafazası ve kadınların kocalarına karşı tezahürünün boşanmaya sebep olabileceği gibi ateşe sürüklemelerine de neden olabileceğidir.[305] Sırrın ne olduğundan daha çok aile mahremiyetinin ehemmiyetine vurgu yapılmıştır.

3.3.3. Tahyîr Hadisesi

Sözlükte tahyîr "h-y-r" kökünden türeyen, karşındakine seçme hakkını vermek, seçtirmek anlamına gelen bir kelimedir.[306] Terim olarak da aynı manada kullanılmıştır.[307] Tahyîr hadisesi ise Hz. Peygamber'in eşlerine, dünya nimetleri ile Allah, Peygamber ve ahiret arasında seçme hakkı vermesidir. Ümmetin annelerinin maddi taleplerinin olması ve aralarında geçen bazı kıskançlıklar nedeniyle Hz. Peygamber'in bir ay boyunca onlara yaklaşmamak üzere yemin etmesi üzerine îlâ olayı

[302] Begavî, a.g.e., VIII, s. 165; Râzî, a.g.e., XXX, s. 44; Kurtubî, a.g.e., XXI, s. 83; Beydâvî, a.g.e., V, s. 224.
[303] Buharî, *a.g.e.*, "Tesfsiru'l Kur'ân", s. 1244.
[304] Tahrîm, 66/5.
[305] Elmalılı Hamdi Yazır, *a.g.e.*, VII, s. 5110.
[306] İbn Manzûr, *a.g.e.*, IV, s. 266.
[307] Ahmet Özel, "Tahyîr", *TDVİA*, cilt 39, İstanbul 2010, s. 442.

ortaya çıkmıştır .[308] *"Sözlükte 'yemin etmek' anlamına gelen îlâ kelimesi terim olarak kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak s*ûr*etiyle eşiyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasını ifade eder."*[309] Böylece Hz. Peygamber, tahyîr âyeti inene kadar yirmi dokuz gün eşlerinden ayrı kalmıştır.[310]

İslam'da îlâ'nın geçerliliği Kur'ân ve hadislerle sabittir. Bu konu hakkında Kur'ân'da, *"Eşlerine yaklaşmamağa yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu süre içinde) dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Eğer (yemin edenler yeminlerinden dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."*[311] buyurulmuştur.

Tahyîr olayı ise Kur'ân'da şöyle yer almaktadır: "*Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: "Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut'a*[312] *vereyim ve sizi güzelce bırakayım. Eğer Allah'ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır."*[313]

Bu âyetlerin nüzul sebebi Hz. Peygamber'in eşlerinin bazı dünyevi istekleridir Rivayetlere göre Hz. Peygamber'den dünya ziynet elbiseleri talep etmeleri ve nafakalarında artış istemelerinden dolayı üzüntü duyan Hz. Peygamber bir ay boyunca onlara yaklaşmamak üzere yemin edip ayrı bir yerde kalmıştır. Aynı zamanda sahabeleri de yanına yaklaştırmamıştır. Hz. Peygamber eşlerini boşadı diye mü'minler arasında konuşulmaya başlamıştır. Hz. Ömer izin alıp Hz. Peygamber'in yanına gitmiştir. Dışarıda Hz. Peygamber eşlerini boşadı diye konuşulduğunu söyleyip bunun doğruluğunu sormuştur. Hz. Peygamber boşamadığını söyleyince Hz. Ömer ondan izin alıp sesi çıktığı kadar bağırıp müminlere Hz. Peygamber'in eşlerini boşamadığını anlatmıştır. Bundan sonra tahyîr âyeti inmiştir. Bu olay esnasında Resulallah'ın dokuz

[308] Ahmet Özel, a.g.e., s. 442.
[309] Hamdi Döndüren, "ÎLÂ", *TDVİA*, cilt 22, İstanbul 2000, s. 61.
[310] Begavî, a.g.e., VIII, s. 164; Râzî, a.g.e., XXX, s. 41; Bekir Topaloğlu, "Tahrîm Sûresi", *TDVİA*, cilt 39, İstanbul 2010, s. 425.
[311] Bakara, 2/226-227.
[312] Mut'a, koca tarafından, boşadığı eşine verilen para ya da maldır.
[313] Ahzâb, 33/28-29.

eşi vardı. Onlardan beşi Kureyş kabilesinden: Ebû Bekr'in kızı Âişe, Ömer'in kızı Hafsa, Ebû Sufyan'ın kızı Ümmü Hebibe, Ümmü Seleme ve Sevde. Diğerleri ise: Zeyneb bint Cahş, Meymune bint Haris, Safiye bint Huyey ve Cüveyriye bint Haris. Hz. Peygamber Âişe'den başlayıp bütün eşlere âyeti okumuş ve seçtirme imkânı vermiştir. Karar vermeden önce yakınlarıyla istişare etmelerini önermiştir. Hepsi Allah'ı, Resulünü ve ahiret yurdunu tereddüt etmeden tercih etmişlerdir.[314]

Allah Teâlâ'nın, "*Bundan sonra, güzellikleri hoşuna gitse bile başka kadınlarla evlenmek, eşlerini boşayıp başka eşler almak sana helâl değildir. Ancak sahip olduğun cariyeler başka. Şüphesiz Allah, her şeyi gözetleyendir.*"[315] âyetini Hz. Peygamber'in eşlerinin Allah'ı, Resulünü ve ahireti tercih ettiklerinden dolayı indirdiği rivayet edilmiştir.[316]

Taberî, tefsirinde tahyîr âyetinin nüzul sebebinin Hz. Âişe olduğunu zikretmiştir. Onun naklettiğine göre Hz. Âişe, Hz. Peygamber'den dünya ziynetlerinden talep etmesi ve nafakasında artış istemesinden dolayı Hz. Peygamber îlâ yapmıştır ve bunun üzerine tahyîr âyetleri inmiştir.[317]

Bir diğer rivayete göre ise Hz. Peygamber'in eşlerinden biri, ondan altın bilezik istemiştir. Hz. Peygamber altın kaplamalı gümüş bilezik alınca eşi kabul etmeyip altın bilezik istediğini söyleyince tahyîr âyeti inmiştir ve Hz. Peygamber'in eşlerinin önüne iki seçenek sunmuştur. Onların hepsı Allah'ı ve resulünü tercih etmişlerdir.[318]

Bir diğer rivayete göre bir gün Hz. Peygamber'in yanına gitmek için Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer izin istemişlerdir. İzin alıp onun yanına girdiğinde Hz. Peygamber'i eşlerinin yanında üzgün bir şekilde durgun durduğunu görmüşlerdir. Hz. Ömer, onu neşelendirmek için "Ey Allahın Resulü Zeyd'in kızı (hanımını kastediyor) benden nafaka istedi ben de onun kafasını yardım." demiştir. Hz. Peygamber gülerek eşlerinin

---

[314] bkz. Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Tefsiru't-Taberî*, XIX, Giza 2001, s. 85; Begavî, a.g.e., VI, s. 345-346; Zemahşarî, a.g.e., s. 853; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 230.
[315] Ahzâb, 33/52.
[316] Taberî, *a.g.e.*, XIX, s. 87; Beydâvî, a.g.e., IV, s. 230.
[317] Taberî, *a.g.e.*, XIX, s. 84, 86, 87.
[318] Kurtubî, a.g.e., XVII, s. 117.

de ondan nafaka istediklerini belirtmiştir. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer bunu duyunca hemen ayağa kalkıp Hz. Peygamber'den böyle bir şey nasıl istersiniz diyerek kızlarına doğru yürümüş ancak Efendimiz onları durdurmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber yirmi dokuz gün, tahyîr âyetlerin inene kadar, ayrı kalmıştır.[319]

Sade bir dünya hayatı tercih eden Hz. Peygamber'in eşlerinin dünyevi istekleri ve kıskançlıkları onu çok üzmüştür. Böylece bu konuda eşlerini uyarmak için îlâ yöntemini kullanmıştır. Onlara olan bitenleri tekrar gözden geçirmek için fırsat tanımış, sonra da dünya ve onun süsleriyle Allah, resulü ve ahiret arasında seçme hakkı vermiştir. Bu şekilde müminlerin anneleri her insan gibi hataya düşmekteydiler ancak önemli olan hatadan dönüp doğru yolu bulabilmektir. Hz. Peygamber'in hanımlarının dünya yerine ahiret mükafatını seçmeleri onların istenilen seviyeye ulaştıklarını göstermektedir.

Hz. Peygamber'in aile hayatında vuku bulan bu olaylar, günümüzde de aile içi şiddetli geçimsizlik durumlarında alternatif yöntemler sunmaktadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in eşlerinin kıskançlıklarına ve isteklerine yönelik sabırlı oluşu ve kibar davranışı bugünkü eşlere çok güzel bir örnek teşkil etmektedir. Aksi takdirde Hz. Peygamber eşlerine sert bir şekilde davranıp ya da emir vererek susturabilir ve onları durdurabilirdi. Çünkü müminlerin hanımları için Resulallah'ın emri her zaman herşeyden üstün olmuştur.

[319] Begavî, a.g.e., VI, s. 346;

SONUÇ

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin nikah bağıyla birbirini eş olarak kabul etmesiyle kurulan çok önemli bir müessesedir. İffetin, onurun ve haysiyetin muhafaza edilmesi, yasaklanan ilişkilerden uzak durulması, neslin devamının sağlanması, eşlerin birbirlerinde huzur ve sükunet bulmaları evliliğin temel amaçlarındandır. İnsanın doğası ve psikolojisi gereği böyle bir ilişkiye ihtiyaç duyduğu gözlenmiştir.

Allah Teâlâ Kur'ân'da eşlerden bahsederken huzur, sevgi ve merhamet üçlüsüne vurgu yapmaktadır.[320] Bu üç özellik huzurlu bir aile için olmazsa olmazlardandır. Huzurlu bir toplum için ise huzurlu aile şarttır. Huzurlu aile ve toplumda büyüyen çocuklar düzgün ve sağlam bir şahsiyete sahip olurlar.

Allah Teâlâ, eşlerin birbirlerine elbise veya örtü olduklarını söyleyerek eşler arasındaki bağı ve ilişkiyi çok güzel bir şekilde anlatmıştır. Elbisenin, insanın en yakınında bulunması, soğuk ve sıcaktan koruması, avretlerini örtmesi gibi eşlerin de birbirlerine karşı aynı işlevi görmeleri gerekmektedir.

Kıssalardaki eş tasvirlerinin incelenmesi sonucunda önemli mesajlar verildiği gözlenmiştir. Kur'ân'da peygamberlerin eşlerine karşı sevgi, saygı ve merhamet ile davrandıkları görülmektedir.. Bu yüzden onların hayatları bizler için örnek alınması gereken davranış modelleri sunmaktadır.

İnsanoğlunun babası ve annesi olan Hz. Âdem ve Hz. Havva kıssasından, eşler ile ilgili çıkartabileceğimiz çok mühim mesajlar vardır. Allah Teâlâ'nın Hz. Âdem'i cennet gibi ayrıcalıklı bir yerde bile yalnız bırakmaması, ona eşlik edecek bir eş yaratması, dünya gibi imtihanlarla dolu bir yerde insanın bir ailesi olmasının elzem olduğunu göstermektedir..

Hz. Nûh'un ve Hz. Lût kıssalarında ailevi ilke ve değerler açısından çok önemi mesajlar verilmiştir. Hz. Nûh ve Hz. Lût'un kendilerine inanmayan üstelik

[320] A'râf 7/189.

muhalefet eden eşlerine karşı şefkat, merhamet ve azimli bir sabır gösterdikleri dikkati çekmektedir. Onların eşlerine karşı sergiledikleri davranışlar, eşler arasındaki ilişki bağlamında çok önemli örnekler sunmaktadır. Hz. Nûh ve Hz. Lût'un eşlerinin Allah'ın azabına uğramaları, inkarcı olan kişiye, bir peygamberle bile olsa, akrabalık ve yakınlığın Allah'ın huzurunda hiçbir faydası olmadığını göstermiştir. İnsanın en yakındakinin günahının ona zarar vermemesi, aynı sekilde itaatinin de bir fayda etmemesi Allah'ın adaletinin gereğidir. Hz. Nûh ve Hz. Lût'un kıssası aynı zamanda, peygamberlerin başına gelen böyle bir imtihanın herkesin başına gelebileceği mesajını vermiştir.

Hz. İbrâhîm ise çok eşli biri olarak bu durumda olan müminler için örnek olmuştur. Kur'ân'ın bu kıssasında evlilik hayatı hakkında önemli ipuçları ile çocuğun terbiyesi ve yetişmesinde annenin rolünü vurgulayan mesajlar verilmiştir. Kıssa, çocuk sahibi olmak için bütün çiftlere duanın önemini göstermiştir. Çok eşli olan birinin eşlerini ayrı evlere yerleştirmesi muhtemel sorunların çözümü adına başvurulabilecek bir yöntem olarak kabul edilebilir. Hz. Sare ve Hz. Hacer, fedakar, sadık ve itaatkar kadınlar olarak bütün kadınlara rol model olmuşlardır. Allah'ın, Hz. İsmail'i, zemzem'i, Safa ile Merve arasındaki sa'yı Hacer vasıtasıyla ümmete ikram etmesi İslam'da kadının konumu açısından çok önemli bir husustur. Kendisi Allah'a olan tevekkülüyle ve eşine olan itaatıyla bütün kadınlar için eşsiz bir kadın örneği sergilemiştir.

Mal varlığını ve bütün evlatlarını kaybeden, ağır bir hastalığa yakalanan, kavmi tarafından dışlanan Hz. Eyyûb'un eşinden, eşlerin iyi günde, kötü günde, bollukta ve yoklukta birlikte olmaları ve birbirini desteklemesi gerektiğini öğrenmekteyiz. Her insan farklı bir şekilde imtihan edilmektedir. Bu imtihanlar karşısında insanın en büyük desteği eşlerin birbirlerine verdiği destektir. Eşlerin birinde hastalık durumu olduğu zaman, Allah'tan dua ederek şifa istemeli, Allah'tan hiçbir zaman ümit kesilmemelidir. Bir diğer önemli husus imtihan süresince sabırlı olmalı, hiçbir zaman isyan etmemelidir. Sabrın ne kadar güzel bir erdem olduğunu ve bir gün mutlaka bir karşılığı olacagını Hz. Eyyûb'un kıssasında görmekteyiz. Bu kıssada eşlerin kızgın olduklarında ettikleri yemine dikkat etmeleri gerektiği de

belirtilmektedir. Bir yemin edildiğinde de yerine getirilmesinin önemi bu kıssada vurgulanmaktadır.

Hz. Zekeriyyâ'nın kıssası, bütün eşler için, özellikle de çocuğu olmayan eşler için model oluşturup çok önemli mesajlar vermiştir. Böyle bir durum, eşlerin aralarında olan sevgi, muhabbet ve sadakati etkilememeli, aksine bu durumda olan eşler, birbirlerine daha fazla destek olmalıdır. Kıssa çocuğu olamayan kimselerin hiçbir zaman karamsar olmaması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Allah'ın kudretine ve herşeyi yapabileceğine inanıp Allah'a tevekkül etmelidirler. Hayırlarda yarışmak, umarak ve korkarak dua etmek, insanın önemli faziletlerdendir.

Hz. Mûsâ'nın kıssası yabancı bir kadın ve bir erkeğin birbirleriyle iletişim kurmak zorunda kaldıklarında edep ve hayâ ile davranması gerektiğini göstermiştir. Kadın zorunda kaldığında çalışır ve çalışırken şartlar ne olursa olsun edepli ve hayâlı bir tutum sergilemelidir. Hz. Mûsâ'nın kıssasından anlıyoruz ki, karısı ve çocuklarına her türlü maddi ihtiyaçları karşılamak kocanın görevidir. Kocanın bu fedakarlığına kadın, itaatı ve sadakatiyle karşılık vermelidir.

Firavun'un eşi olan, onun bütün baskılarına rağmen boyun eğmeyen, zalim kocasına karşı dimdik duran Asiye ise, kocası zalim olan bütün kadınlar için eşsiz bir örnek olmuştur.

Ebû Leheb ve eşinin kıssasında dikkat çeken bir nokta, eşlerin birbirlerinin üstünde olan etkisidir. Bu yüzden eşler birbirlerini bir konu hakkında desteklerken daha dikkatli olmalıdırlar. Eşler birbirlerinin hata yapmasına elinden geldiğince engel olmaya çalışmalıdırlar.

Kur'ân'da aile ile ilgili en güzel örneklerden biri Hz. Muhammed olmuştur. O aile içi sorunların nasıl üstesinden gelebileceğimizi göstermiştir. İfk hasisesi bunun somut bir örneğini sunmaktadır. Bu olaydan, eşlerin herhangi bir iftiraya karşı sabırlı, merhametli, birbirlerine iyi niyeti muhafaza ederek davranmaları, duyulan dedikodulara itibar etmemeleri gerektiği sonucu çıkarılabilir.. Kur'ân'da Hz. Peygamber'in eşlerinin gönlünü hoş tutmak için kendine helal olan bir şeyi yasaklayıp fedakar bir davranış sergilediği vurgulanmıştır.

Kur'ân kıssalarında geçen eş tasvirleri bize, İslam'ın aileye dair sunduğu ilkelerin, evrensel nitelikte olduğunu göstermektedir. Özellikle peygamberler ve eşleri arasındaki ilişkilere yapılan vurgu günümüzdeki bütün eşlere huzurlu bir aileye sahip olmak adına çok önemli ipuçları vermektedir.

KAYNAKÇA

Abay, Muhammed, *Kur'ân Kıssaları*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

Abbas, Fadl Hasan, *Kasasu'l-Kur'âni'l-Kerim*, Daru Nafaes, Ürdün, 2010.

Abdu'l-bâkî, Muhamed Fuad, *el-Mu'cemu'l-Müfehras li Elfâzı'l-Kur'âni'l-Kerim,* Kahire, 1945.

Acar, Abdullah, "Bir İctihad Kaynağı Olarak Kur'ân Kıssaları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı 9, 97-152, 2007.

Ali, Kevser Kamil, Öğüt, Salim, "Çok Evlilik", *TDV İslam Ansiklopedisi,* cilt 8, 365-369, İstanbul 1993.

Altuntaş, Halil, Şahin, Müzaffer, *Kur'ân-ı Kerim Meali*, 12. baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara 2011.

Aydın, Mehmet Akif, "Kadın", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 24, 82-86, İstanbul 2001.

Aydın, Nevzat, "Hz. Peygamber'in Aile Hayatında Eşler Arası İletişimin Temel İlkeleri", Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt 10, sayı 1, 99-129, 2015.

Bayer, Ali, "Değişen Toplumsal Yapıda Aile", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* cilt 4, sayı 8, 101-129, 2013.

Beğavî, Muhammedu'l-Huseyn b. Mesûd el-Ferrâ, *Tefsîrü'l- Beğâvî (Meâlîmu't-Tenzîl),* II, Dâru Tayyibe, Riyad, 1989.

Beydâvî, Nasruddin Ebû Saîd Abdullah b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, II, Daru İhyai Turazu'l-Arabî, Beyrut, 1998.

Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Sahihu'l Buhârî,* Daru İbnu-Kesir, Beyrut 2002.

Çelik, Hüseyin, "Kur'ân'da, Peygamber Kıssalarında Kadın Motifleri", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 2, sayı 2, 39-70, 2014.

Çelik, Hüseyin, *Kur'ân'da Aile Modelleri*, Tebeşir Yay., Konya, 2015.

Çetin, Fatma, *Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Eşleri,* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2000.

Cevziyye, İbnu'l-Kayyim, *Bedâi'u't-Tefsîr*, II, ts, Dâru'b-ni Cevzî.

Damağânî, Hasan b. Muhammed, *Kâmusu'l-Kur'ân*, Beyrut 1985.

Duman, Zeki, "Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 19-51, 2012.

Durmuş, Zulfikar, "Kur'ân'da 'İmrae' ve 'Zevc' Kelimelerinin Anlam Alanı", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, cilt 21, sayı 3, 1797-1824, 2017*.

Döndüren, Hamdi, "ÎLÂ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 22, 61-62, İstanbul 2000.

Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yay, 1992.

Erten, Mevlüt, "Kur'ân'da "Zevc" Kelimesi ve Türkçe'ye Çeviri Sorunu", *EKEV Akademi Dergisi*, sayı 17, 49-58, 2003.

Fayda, Mustafa, "İfk Hadisesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 21, 507-509, İstanbul 2000.

Güldemir, Ömer, *Kur'ân-ı Kerim Kıssaları ve İlahi Mesajları*, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dali, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2019.

Hamidullah, Muhammed, "Zeyneb bint Cahş", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 44, 357-358, İstanbul 2013.

Harman, Ömer Faruk, "Âsiye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 3, 487, İstanbul 1991.

Harman, Ömer Faruk, "Eyyûb", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 12, 16-17, İstanbul 1995.

Harman, Ömer Faruk, "Firavun", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 13, 118-121, İstanbul 1996.

Harman, Ömer Faruk, "Mûsâ", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 31, 207-213, İstanbul 2006.

Harman, Ömer Faruk, "Sare", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 468-469, Ankara 2019.

Hatib, Abdulfettah Ahmed, *el-Hayatu'z-Zevciyyetu fi'l Kur'âni'l-Kerim*, Daru'l-Yemame, Beyrut, 2006.

İbn Aşûr, Muhammed Tahir, *Tefsîrü't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, ed-Daru't-Tûnisiyyetü, Tunus, 1984.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fıdâ İsmâil, *Kasasu'l-Enbiyâ*, Mektebet-Talibi licami`, 1988.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fıdâ İsmâil, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azîm*, cilt VIII, Mektebetü Darü't-Tayyibetu li neşr ve tenzi', Riyad, 1999.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvînî, *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yay, 1992.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensari, *Lisanü'l-Arab*, C. VII, Beyrut, Dar Sâder, 2000.

Kandemir, Yaşar, "Hatice", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 16, 465-466, İstanbul 1997.

Kanik, İsa, "Kur'ân Kıssalarında Ailevî İlke ve Değerler", *Tefsir Araştırmaları Dergisi,* cilt 4, sayı 2, 256-286, Ekim 2020.

Kattân, Mennâ, *Mebahis fî Ulûmi'l-Kur'ân*, Mektebetü Vehbe, 11. Baskı, Kahire 2000.

Kaya, Remzi, "Kur'ân'ı Kerim Kıssaları ve Düşündürdükleri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* cilt 11, sayı 2, 31-58, 2002.

Keçioğlu, Ahmet Rifat, "İslâm'da Evlilik ve Aile Bağlamında Günümüzde Tartışılan Konular Üzerine Psiko-Sosyal Bir Değerlendirme", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 19, sayı 2, 603-627, 2019.

Kılıç, Sadık, "Tarih Felsefesi Açısından Kıssalar", *I. Kur'ân Sempozyumu*, Bilgi Vakfı yayınları, Ankara: 1994.

Kurtubî, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmî li Ahkâmi'l-Kur'ân*, cilt XVIII, Daru'l-kutubi'l-Misriye, Kahire, 1964.

Kutub, Seyyid, *et-Tasviru'l Fenni Fil Kur'ân*, Kahire, ts, Daru-Şuruk.

Kuzgun, Şaban, "Hacer", *TDV İslam Ansiklopedisi,* cilt 14, 431-433, İstanbul 1996.

Küçük, Ahmet, "Günümüzde Aile ve Kur'ân'dan Örnek Aileler", *Tefsir Araştırmaları Dergisi*, cilt 3, sayı 2, 408-442, 2019.

Mehmet Ali Kapar, "Ebû Leheb", *TDV İslam Ansiklopedisi,* cilt 10, 178-179, İstanbul 1994.

Mollaibrahimoğlu, Süleyman, "Nûh (a.s.) Kıssası", *Kur'ân Mesajı: İlmî Araştırmalar Dergisi*, cilt 1, sayı 7, 56-68, 1998.

Öz, Mustafa, "Ehl-i Beyt", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 10, 498-501, İstanbul 1994.

Özel, Ahmet, "Tahyîr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 39, 442-443, İstanbul 2010.

Razi, Muhammed, Tefsîrü'l-Fahri'r-Râzî, XVIII, Daru'l-Fıkr, Beyrut, 1981.

Sami, Şemseddin, *Kamus-i Türki,* I, ts.

Şengül, İdris, "Kıssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA),* cilt 25, 498-501, Ankara 2002.

Şengül, İdris, *Kur'ân Kıssalarının Tarihî Değeri*, Otto Yayınları, Ankara 2019.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerir, *Tefsiru't-Taberî,* XIX, Giza 2001.

Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sünen,* Thk. Muhammed Fuad Abdulbâki, İstanbul: Çağrı Yay, 1992.

Topaloğlu, Bekir, "Tahrîm Sûresi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 39, İstanbul 2010.

Topçu, Mevlüt, *Kur'ân'da Aile Örnekleri*, DİB Yayınları, İstanbul, 2020.

Uraler, Aynur, "Ümmehâtü'l-mü'minîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 12, 306-308, İstanbul 2012.

Yaşaroğlu, Kamil, "Livata", *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 27, 198-200, Ankara 2003.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'ân Dili*, 3. Baskı, VII, Eser Neşriyat ve Dağıtım yay. İstanbul 1979.

Yeniçeri, Celal, *İslâm Âilesi ve Ev İdaresi*, Çamlıca Yayıncılık, İstanbul 2009.

Yıldırım, Duran Ali, "Kur'ân Kıssalarında Toplumların Helâkı ve Sebepleri Üzerine", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 36, 243-277, 2020.

Ez-Zemahşarî, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, *Tefsîrü'l-Keşşâf*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 2009.